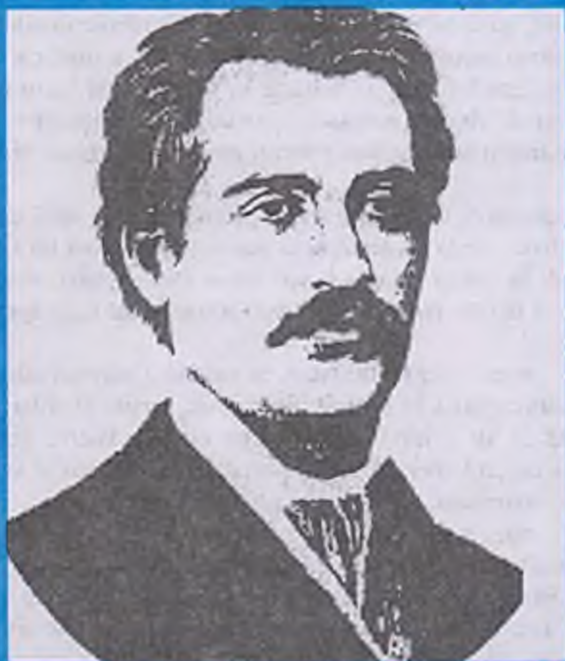

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 2 (392), serie nouă. Miercuri 20 ianuarie 1998. Preț: 3.000 lei

XY WENDE

„influența poeziilor mirifice ale lui eminescu, în diferite volume de poezii din lirica universală, apărute în limba chineză, constituie o mărturie a universalității lui eminescu”

MILAN KUNDERA

„războiul m-a surprins în germania. femeia pe care o iubeam atunci m-a denunțat gestapoului [...] am intrat la pușcărie cu simțământul că am ajuns acolo din dragoste.”

JOSÉ AUGUSTO SEABRA

clivajele estetice și ideologice din manifestele modernismului brazilian

INFLAȚIA DE GENII

La început timid, apoi din ce în ce mai evident, canalele noastre (mai degrabă ale lor) de televiziune și-au dat larama pe față și principiile pe sonor, astfel că acum se poate spune cu exactitate pe cine slujesc și pe cine omit. Puse cap la cap și numărare cu atenție, emisiunile pro X și contra Z sunt dovada (vorba celebrei Adi - acad. dr. ing.) aservirii unor segmente politice la vedere sau luate în calcul. Nimic nu e mai ușor de sesizat decât un canal doldora de miasme: te trăznește de la o poștă, chiar și aceea din Dâmbovia, sfințită de oracolul nostru stabilizat, Silviu Brucan. *Jeșit intempestiv dintr-un regim care știa să-și păstreze valorile proprii, Aristide Buhoiu părea să dea impresia că îi e lehamite de cei care-l țineau sub observație și, peste Ocean, pe unde s-a aciuit, lucra pentru imagine pro domo, că, dragăliță, Doamne, s-a opus călăilor. Dar a fost de ajuns să i se dea pe mână un post (fie și de televiziune) ca să ne arate cinc-i de fapt și al cui apologet este. Marea personalitate care-și aruncă umbra în undele magnetice ale Tele 7 ABC c, negreșit, cel care a însălat niscaiva țărani, omul care a revoluționat învățământul românesc, sfidându-i clasele și potențele, când era hărăzit pentru cultivarea agramatismelor. În concurență cu Dinu Săraru, despre care tocmai făceam vorbire, se arată pe deformatele ecrane un alt intelectual de zoi, Dan Claudiu Tănăsescu, bun la toate și folositor unde nu trebuie. Era normal ca și la acest post, unde tronează umorul involuntar, să existe un lider în acest sens. *Sigur, inflația de genii e evidentă de la o altă poștă, bine ilustrată de Liliana Ursu. Ceea ce e mai izbitor decât orice, are damf de naftalină. De acolo au fost scoși, prin cezariană sau numai după multe opinteli, Mircea Micu și Ion Dodu Bălan, performeri de ultimă oră. Se pregătesc Ion Crânguleanu și Dimitrie Rachici. Dacă ar mai fi trăit Ion Potopin, ce regal poetic și academic am mai fi avut! *Dar nu-i nici un bai, se pot forma adepți în spiritul buhaic. Dan Diaconescu, modest până la Dumnezeu și aplecat până la adversarul acestuia, cu o Oglindă de buzunar, ăla de la spate, și o gură pe măsura aceluiși canal, de care tocmai ne ocupam, e trup și suflet dăruit foștilor, actualilor și viitorilor cântăreți de curte și pârliaz. Cine a urmărit cu atenție convorbirea sa cu butimandritul sexologian a observat lesne că aceasta a fost pregătită cu lux de amănunte, ea opțiunile buhoice (buhaiice) să iasă încă o dată în evidență. Le vom aclama cu aceleași lovituri de palme!

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul

Cu sprijinul Fundației Soros pentru

o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Liviu Crișan (tehoredactor)

Floriana Gavrilă (culegere computerizată)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1.

telefon 659.67.60,

fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala

sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 451030121163

Cont în valută: 472161601590

Tehoredactare computerizată:

FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL.

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

putem fi citați pe internet la adresa:

<http://bic.romlit.ro/email/luceafarul@bic.romlit.ro>

CHEMARE LA EMBARGOU

de HORIA GÂRBEA

Crede că am mai scris de câteva ori despre inflația incalculabilă a poeziei. Vreau să adaug numai că, de la o vreme, încerc un sentiment de repulsie imediată față de aproape orice poezie. Pentru că mă simt agresat. În orice revistă literară, și citesc destule - mulțumind, aici, încă o dată celor ce mi le trimit cu multă bunăvoință - partea cea mai slabă, imposibilă, absurd de proastă este poezia.

Un articol de critică, un eseu, chiar o proză fantastică trebuie să aibă, oricât de idioate ar fi, o minimă coerență. Măcar topica și gramatica sunt, cât de vag respectate și, mai ales, este înfățișat un subiect. În poezie acest lucru nu este obligatoriu. De libertatea absolut necesară a sintaxei și punctuației profită abuzcează tot felul de troglodiți care înșiră locuri comune fracturate aberant în chip de versuri.

În fiecare lună debutează în reviste, unele prestigioase, și apoi dispar în neant, tot felul de indivizi, de la adolescenți la pensionari, care au un simplu și nerecetat delir verbal. În poezie începe acum orice. Poezii înșiși, sastisiți de mormanele de tâmpenii în care nu se mai pot individualiza, au fugit spre proză, teatru, critică.

Pentru a scrie un roman, chiar foarte prost, îți trebuie o minimă răbdare, strop de rigoare, de autocenzură. În schimb, grupaje de versuri și chiar volume (cu nu mai mult de 25 de titluri) se pot turna oricâte. Poezii, unii chiar consacrați și ajunși la capătul unei cariere respectabile, se dau pur și simplu în bărcile versificației, contaminați, se vede, de cohortele de veleitari.

Apar adolescenți care scriu când ca generația beat, când, brusc, ca pașoptiști, domni venerabili care-l imită tardiv pe Nichita Stănescu, hăbute care se defulează în pașite la textualismul optzecist. Dracu' să-i mai știe. Ce-or vrea ei cu chestia asta, când nici între ei e clar că nu apucă să se citească?

Și ce-i mai rău, revistele, toate revistele, îi publică. Propun revistelor literare un embargou total. Timp de, să zicem, șase luni, să nu se mai publice nici o poezie. E nevoie de o pauză, fraților. Poate în felul ăsta nenorocirii, care speră doar să fie băgați în seamă, vor renunța.

acolare

INTIMITATEA CREATORULUI

de MARIUS TUPAN

Procesele de creație, strategiile narative, identificările unor protagoniști, cu legături evidente într-o zonă a artei, și alte câteva chestiuni asemănătoare ne-am propus să surprindem și să interpretăm în numărul nostru special, *Persoana și personajul*. Doar la nivelul bănuielilor și al supozițiilor, fiindcă ar fi extrem de dificil să vorbim de certitudini într-un asemenea domeniu, mișcător și mușcător, cum este cel al literaturii. Și, trebuie să recunoaștem, surpriza cea mare ne-a făcut-o Mariana Sipoș. Căutând documente pentru a realiza emisiunea sa de mare audiență, *Dreptul la adevăr*, a descoperit ceea ce am citit eu toți în primul număr al *Luceafărului* de pe acest an. Știm, pe vremea tiraniei, că suntem urmăriți, supravegheați, intimidăți, somați, prin diverse metode, să nu cumva să mișcăm în front sau să aderăm la niște societăți secrete. Dar să se ajungă până acolo, încât să fie identificate persoanele care au căpătat statutul personajelor, cum s-a întâmplat cu eroii din romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*, nu ne-am fi închipuit vreodată. Pătrunderea în intimitatea autorului, pentru a i se citi până și gândurile nerostite încă, pentru a i se stabili traiectele creatoare, ni se pare despotismul ajuns la paroxism. Statura

etică și morală a unui scriitor, stabilit nu numai prin gesturile sale, ci, mai ales, prin referințele (nu doar artistice) mascate ale colegilor săi, în destul cazuri cu intenții delacioniste, e practică diabolică, încât pare și-acum oricât te-ai detașa, greu de concepu Cerberii noștri, la vedere sau rama: pentru totdeauna în faldurile întunericului, nu pierdeau nici o ocazie pentru a ne capta și respirația, dac aceasta avea o conotație politică sau diversionistă.

În aceste circumstanțe, lamentațiile nostalgicilor (prezenți și-n zona culturii) și a orăcăitorilor de curte devin din ce în ce mai ridicole. Se poate observa cu ochiul liber că reacțiile lor impudice, alergia la democrație, contestările dezagreabile și proslăvirea unui trecut cavernos și cangrenos, trădează infirmitățile și egoismul factice, sub invazia tribulațiilor, greu de interpretat. Într-o societate care se cauză și, sperăm, se va regăsi cât de curând, cei care se prefac că uită ce-au fost agenți patetici ai dictaturii - au tot șansele să-și repete greșelile. Că trăiește ca un câine din vărsături și pierdut de mult poziția bipedă, căpăta de om în milenii de umilinte și frustră. Mulți nu-s încă pregătiți nici măcar pentru procesele de conștiință. Păcat.

CULTURĂ ȘI MARGINALITATE

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Trăim în plin colaps al culturii? Se vorbește continuu de criza culturii: este aceasta o realitate?

Sunt cel puțin patru dimensiuni sub care este văzută criza, în ansamblul gândirii teoretice sau aplicate, actuale. În primul rând, apare credința în contaminarea unor culturi autodeclarate superioare (exemple: european-occidentală, extrem-orientală, sudic-mediteraneană, sau arabă), cu o cultură privită din afară ca fiind mai frustă (este adesea concepută astfel cultura americană sau, în general, anglo-saxonă - se pune însă vreedată întrebarea: de care componentă a culturii americane este vorba? Sau: de ce totuși se generalizează o cultură? Sau: care este cultura tradițională înlocuită în procesul generalizării?). De bună seamă, a privi lucrurile astfel înseamnă a substitui ideea și fenomenul, ca atare, al crizei cu un simplu efect al acestora. În al doilea rând, criza culturii este văzută ca rezultat al absenței, sau insuficienței, suportului economic al actelor și manifestărilor culturii - rămâne întrebarea: de ce, în unele perioade, cultura este susținută financiar și social, în timp ce, în alte perioade, ea nu este susținută? Se evită răspunsul evident: o cultură aflată în criză nu va fi niciodată susținută - ea nu are atracție și deci vandabilitate. Se socotește, apoi, dezavantajarea concurențială făcută culturii autentice de către mediile de informare. Cultura creativă și liberă a avut întotdeauna parte de o concurență redutabilă - ca de exemplu: din partea cultelor religioase, a riturilor, superstițiilor sistematizate social, ierarhiilor și totuși a reușit să învingă. Să ne

întrebăm: care este cauza inferiorității ei, ca atracție publică, prin comparație cu mediile? În sfârșit, s-a vorbit, mai ales în cercurile sartiene, de conștiința falsă, de falsificarea de cauză politico-socială sau economică, în principiu, deci, dintr-o rațiune de clasă, a conștiinței. Raportul determinărilor exterioare sau interne ale conștiinței este o problemă de pondere comparativă. Istoria nu este supusă automat și exclusiv determinării materiale sau celei ideale, ea se supune a ceea ce este de manifestare a acesteia - nu înseamnă supunerea ființei umane în fața unei fatalități a materiei, ci opunere a prea puțină conștiință în fața a prea multă materie.

Aparent, cultura este mai abundentă și mai dinamică decât oricând. Totuși: punctul de vedere al omului de cultură este unul marginal, în existența publică; faptul cultivării este însoțit nu de elevație, ci de vulgarizare; educarea nu sporește calitatea morală a omului prezentului, ci o compromite sau, cel puțin, nu reușește să o salveze. Există deci, în modul cel mai sigur, o criză de fond a culturii - în același timp, o criză în sfera fenomenului de cultură - paralelă proliferării unui produs cultural în mare măsură desemantizat, privat de un sens filozofic, moral și uman, deci autentic și profund.

În ce anume constă criza culturii? În faptul că temele majore ale existenței umane - ca existență concretă, actuală - nu mai sunt

abordate în cultură. Cu atât mai mult nu își pot găsi soluții culturale; adevărata dezbateră asupra umanului - câtă mai există încă - se desfășoară, gracil, uneori inconștient sau tragic, timid sau arogant, în variante directe sau disimulatorii, se desfășoară totuși, în alte planuri: în politică și în zona mediatică. Demersul vizează mai curând economicul; iată de ce se marginalizează - se automarginalizează - cultura. Cum s-a ajuns, însă, la o asemenea situație? Revoluțiile în artă au reprezentat căutarea omului integral; avangardele au urmărit eliberarea integrală a unui om, altminteri deja universalizat. Iluminismul, urmat de numeroasele curente filozofice moderne pe care le-a născut, a urmărit integrarea omului în societate, în cultură și în istorie. Existențialismul a avut ca scop, alături de psihanaliză, conștientizarea completă a actului uman. Ce urmărește cultura astăzi? Fie apartenența la tradiții, fie implicarea oarbă în revoluții, după tiparul practico-inerției. Atât tradiția, cât și revoluția se referă în prezent exclusiv la spațiul mijloacelor - scopul omului este însă condiția sa existențială. Să ne gândim, ca exemplu, la problema suveranității. Ea nu a mai fost abordată cu adevărat din perioada Revoluției Franceze. Stânga politică nu a însemnat altceva decât declararea suveranității populare - a națiunii. Dreapta: suveranitatea princiară, ereditară - sau cel puțin aristocratică. Principiul actual al autonomiei instituțiilor nu este altceva decât repunerea în discuție a principiului suveranității populare. Sistemul drepturilor introduce ideea unei generalizări a suveranității individuale. Cui aparține istoria și statul? Ființei individuale, capitalului, bisericii, clasei, rasei? Confuzia și promiscuitatea formelor suveranității alienează ansamblul manifestărilor umane.

Conștiința falsă nu este decât abandon în fața complexității unei lumi care se conștientizează integral - cultura refuză marile teme din frică de schimbare.

minimax

chiar dacă, incert în condițiile libertății, pe lângă valoare s-a produs, multă maculatură. Pentru edificare, de văzut la Antena 1, nu numai, dar îndeosebi *Schimbul de noapte*. Din vorbă-n vorbă, iată, subiectul la ordinea zilei a căzut în subsidiar. Poate fiindcă refuzând tentația trăncănelii și a speculațiilor posibile, nu prea sunt multe de spus decât că dacă nici după acest episod (care, neîntâmplător, include și simultaneitatea cu incitarea minerilor) personajul în cauză nu va fi extirpat din și izolat de viața publică (unica alternativă mai blândă decât la pușcărie este ospiciul), atunci, pentru România, chiar vorba «*Dumnezeu cu mila!*» nu exprimă întrecuta nenorocire. După formularea acestei convingeri, mai trebuie însă neapărat semnalat, măcar sub titlul de prezumție, că și ultimul act din diversivna cu C.V. Tudor în rolul principal (tocmai așa împlinindu-se până la capăt *lucrătura*) va aduce beneficii politice stângii, ca într-o partidă de șah când se consolidează poziția prin sacrificiul piesei care nici nu mai trebuie numită. Ce mai rămâne încă (barem personal) este efectul pozitiv: curiozitatea de a vedea filmele cu Rona Hartner (de așteptat ca ieșirea-i din emisiunea meșterului Tucă să facă, prin imitație, carieră și la oamenii politici). Iar explicația titlului constă într-o amintire de vacanță resuscitată acum și care, cât de cât, a diluat revolta ajunsă până aproape de disperare: cândva, de mult, în drum dinspre Bucovina spre Ardeal, am trecut prin două sate minunate, Rona de Sus și Rona de Jos, cu peisaje, case, oameni, constat acum, de neuitat și bine că s-a isprăvit spațiul disponibil căci astfel înclinarea spre patetism și „pastel” nu mai are cum se manifesta până la cota de avarie, dacă n-o fi fost cumva deja atinsă.

RONA DE SUS

de ȘERBAN LANESCU

Dată fiind situațiunea, pentru cineva care are privilegiul (dar totdeauna și povara - prin responsabilitate, totuși!) de a fi o rubrică săptămânală într-o gazetă, dacă va fi fost nevoit - ghinion! - să-și scrie textul în seara și noaptea zilei de luni 11 ianuarie a.e., cam greu să faci abstractie de scandalul cu sex și politică (implicațiile și semnificațiile adiacente sunt însă multe altele: culturale, morale, psiho-sociale etc.) ce văjăie prin arșișură. Chiar și dacă, sau (depinde cum vrei să interpretezi), tocmai fiindcă gazeta respectivă este *ăpăimănal de literatură*, adresându-se, dară, celor care rezistă în fața asaltului mediatic al nimicului, îndeosebi prin televiziunea cu seriale și majoritatea *alk-show*-urilor, dar și prin gazete (și nu numai cele de scandal), prin fișuicile cu integrale etc.; de mirare că nu s-a răspândit încă și năravul benzilor esenate. Constatarea, banală de altfel, a acestei bolime psiho-culturale (asociată mai mult sau mai puțin îndreptățit libertății) poate îndemna, privind în urmă, la comparația cu imbecilizarea propagandistică la care am fost supuși decenii în șir, și atunci recentul scandal mediatic semnalat, oricât fi el de spectaculos prin grotesc și posibilele-i desubturi, trece totuși într-un plan secund al măsurilor/importanței. Odată făcută asocierea (de pt falsă logic) între riscurile culturale prezente și ankurtizarea sistematică din trecut, tocmai ca efect imbecilizării, se poate aluneca ușor spre nostalgia răvii când, datorită confuziilor axiologice,

întrucâtva firești căci proprii nivelului de cultură, îndeosebi politică, ce predomină, ajung să aibă crezare foștii propagandiști și culturmici printr-un discurs de genul «*Uite ce-nseamnă capitalismul pentru cultură! Uite unde ne-au adus cei care, măimuițărind Occidentul, au aruncat odată cu zăoiele din scaldă și copilul! Mă rog, într-adevăr că înainte s-a mai și exagerat, îndeosebi pe la început, în „obsedantul deceniu”, cu Mitrea Cocor și Lazăr de la Rusca sau cu ia-l pe ciocoi și dă-l pe răzătoarea etcaetera, la fel ca și în ultimii ani când Ceaușescu o luase razna - dar completându-se adesea, asta fiindcă l-ar fi influențat scorpia de nevastă-sa - încât nu prea mai apăreau cărți bune și aveam doar patru ore de televiziune, dar altfel, în rest, dincolo de deformările produse de ideologie - ca și cum ar putea să existe un asemenea dincolo într-un sistem totalitar - viața cultural-spirituată nu s-a degradat niciodată cu acum!». După care urmează înșiruirea efectelor secundare/perverse ale democrației și libertății, incontestabil deloc puțin după cum nici neglijabile. Și bine'nțeles că foștii propagandiști și culturmici (dar din nefericire alături de ei, împreună cu ei, au ajuns destui intelectuali... dilematici care deși nu s-au compromis, ori nu prea tare, în vremea comunismului, au reușit să elacheze lamentabil în ultimii ani) trec sub tăcere dezvoltarea incontestabilă în ultimul deceniu a premiselor renașterii spirituale, relevantă fiind în acest sens măcar și numai explozia editorială,*

UN PREȚIOS DOCUMENT

de MARINA SPALAS

Deși volumul a apărut în 1997, mi-a revenit acum în memorie urmărind o emisiune dedicată revistei „Secolul 20”, realizată de Cătălin Țirlea. La care, bineînțeles, nu era invitat domnul Alexandru Baciu. Atunci mi-am dat seama că nu doar oamenii, ci și cărțile pot avea, uneori, un destin nedrept. Căci revista „Secolul 20”, al cărei secretar a fost domnul Baciu între anii 1961-1991, îi datorază foarte mult acestuia.

Iar Jurnalul domnului Baciu consemnează, cu minuție, nu doar epoca istorică, socială, culturală, nu doar existența solitară a acestei prestigioase reviste de cultură, ci și aportul de talent, dăruire și profesionalism al istoricului și traducătorului Alexandru Baciu la viața redacției „Secolul 20”.

Paginile de jurnal din anii 1943, 1949-1952 refac, mai concis, atmosfera și reînvie oamenii de acum cunoscuți mai bine din Jurnalul lui Pericle Martinescu, din volumele Anei Selejan și ale altora din acea perioadă. Dar paginile de jurnal care încep din anul 1962 sunt singurele care readuc sau aduc în amintire

începuturile și apoi existența cotidiană a unei reviste unice în peisajul cultural al timpului: „Secolul 20”.

Pentru cei care cunosc, chiar și parțial, atmosfera din jurul publicației, oamenii, luptele duse cu cenzura vremii, totul redevine viu și emoționant, capătă dimensiunea actului eroic pe care îl făcea revista pentru răspândirea culturii moderne în România. După nouă ani de la evenimentele din decembrie 1989, de când Dan Hăulică s-a retras din prim-planul vieții culturale, poate că, pentru tinerii care nu știu sau pentru maturii care ar vrea să uite, meritele lui Dan Hăulică par să se estompeze. Dar o carte cum este Jurnalul domnului Baciu, în care deși ar fi putut să fie erou principal (doar este un jurnal personal), eroul principal devine lupta pentru impunerea literaturii universale în România, este cum nu se poate mai potrivită. Pentru că, dacă vedem ce cărți noi se traduc acum, aproape toate apăruseră în „Secolul 20”, până în 1989 (integral sau fragmente). Asta pentru cine n-a simțit emoția citirii ultimului număr din „Secolul 20”, atunci, dar și pentru cei care află abia acum

„luptele” intestinale în cadrul culturii socialiste pentru menținerea acestei reviste, amenințată, nu o dată, cu dispariția.

Cu modestia și profesionalismul întâlnite la oamenii de înaltă calitate, domnul Alexandru Baciu își transformă paginile de consemnări zilnice în Jurnalul revistei „Secolul 20”. Fapt normal, întrucât timp de 30 de ani, „Secolul 20” a stat și pe umerii domniei sale. „Evocările din viața intimă a redacției sunt pregnante și vivace, portretele umane și vinițele ce descriu situații se succed într-o suită relativă și fără exerciții fastidioase de reconstituire pedantă sau exhaustivă. Istoria acestei instituții de cultură care a fost revista „Secolul 20” de-a lungul anilor de relativ dezgheț ideologic este astfel refăcută din mersul amintirilor personale, constituindu-se într-un prețios document, apt a servi întregirii, pe viitor a unui corpus „Pro Memoria” oglindind un întreg capitol din istoria literelor românești, timp în care s-a luptat pentru lumină în clipe de restriște și beznă, alternând cu scurte acalmii și episodice răgazuri de liniște”, scria Andrei Brezianu în prefața cărții.

Pentru tot ce a însemnat revista „Secolul 20” în cultura română, pentru dăruirea cu care domnul Alexandru Baciu a participat alături de cărturari de elită la viața revistei, merită să consemnăm acest volum cu laude.

O moștenire avangardistă notorie se simte cutreierând prin poezia lui Ioan Tepelea. De la un volum la altul el își realirmă vocația catalitică prin acel joc ambiguu dintre impersonalizare și confesiune care dă semnificații existențiale atomismului senzațiilor. Sintaxa poetică urmărește să dea formă și ritm tensiunilor interioare, să se elibereze din chingile unor constrângeri tranzitorii spre a-și limpezi mai bine procesul deconstructivist și a lăsa subtextul să lucreze compensatoriu. Lumea celebrată de poet stă sub semnul unei multiplicități contiguine, în care aventura ontologică nu stă atât în gestică, cât mai ales în cuvânt. Această nouă etapă lirică e resimțită mai pregnant odată cu ultimul volum, *Exilat pe tăișul de sabie* (Junimea, 1998) în care poetul reconstituie condiția sa de provincial într-o Europă minată de mari convulsii sociale și trăiește acut și ambiguu iminența intrării în mileniul trei, în care se simte exilat și expurgat în „licărul tainic al mileniului (care) se retrage” (*Ambiguitate*), căci „S-a lăsat ciuruit capătul de mileniu/de pofta poezilor/de materia lor negativă/și atotstăpânitoare. De substanța care/ne termină înainte de a ajunge la destinație” (*Desprindere*). Cohorâm adesea în contingentul anodin („Poemul

EXILAT ÎN MILENIUL TREI

de MIRCEA POPA

acesta costă în jur de 2.400 lei”), în universul familial („Mă gândesc la viața mea scurtă/Cassian își pipăie parcă măseaua de minte”), în timp ce logosul apare desacralizat și degradat: „Coana vorhă senghesuie și asudă sub barbă/prin iarmaroace.../vorbărie de baltă/mă tot provoacă” (*Partea cealaltă*). Dorința de Estul Frivol îl cuprinde, ca și de „răul de-acasă”, căci la un moment dat, călătorind prin vechea Iutlandă, poetul se simte obosit „căutând cuvintele noaptea/printre stele vremelnice”, așa ca odinioară Blaga pe țărnițele nordice ale Europei. Chemarea țării și a țărâniei natale se face imaginând „ulița copilăriei”, când mama îl aștepta până târziu într-o lume în care „moartea și-a ros grumazul de coama dealului” (*Timpul meu interminabil de lung*). Avatarurile eului liric pune în mișcare o imaginație plastic-cerebrală, preocupată de a intra în relație cu transcendentul, cu nostalgia unui paradis genuin, invadat de semnele părăginirii. Imaginea dublului său spectral își pune

amprenta asupra insului cutreierat de eul său din oglindă, de obsesia măștilor, când „poemul se încarcă de lapte mărunte” când lumea se sparge în fragmente, iar viața e o simplă hieroglifă: „Viețile noastre au devenit prea subțiri/se pierd prinire degete”. E timpul când „Măștile sufletului au devenit nemiloase”, iar „în carapacea zile precursive cuvintele”, căci „Veacul um nu-și recunoaște numele” (*Amintire*). Presat de timpul imaginar poetul apelează la viziuni distorsionate, în care halucinatoriu și angoasa contribuie la esențializarea tragicului. Alternând elegant între luciditate și reverie, I. Tepelea își plimbă spiritul libertard prin alveolele cuvântului producând sonorități glaciale (și gracile!), trăindu-și cu gravitate destinul de „exilat într-o lume atinsă de rugina veacului”. Singurul amănunt scăpat de rugină/e oglinda în care jucau liniștite/larve mileniului trei”.

INTERSTIȚII

de IOAN STANOMIR

Interstiții (Editura Polirom, Iași, 1998), blocnotesul lui Alexandru Călinescu, reunește eseuri și notații ale criticului de dinainte și de după 1990, oscilând tematic de la exegeza flaubertiană până la consemnările unei aventuri pariziene.

„Seriere, transcriere”, textul inaugural, abordează transcrierea balansând între seriozitate și ludic - dacă se poate identifica o dimensiune blamabilă a copierii, „Dicționarul” prostiei imaginat de Flaubert revalorizează un obicei criticat. „Dicționarul” e o paradigmă a cărții care nu se poate termina, proiectul însuși incluzând în sine ideea imposibilității desăvârșirii lui. „A copia” înseamnă a continua literatura, în același mod în care eroul lui Borges se încapătăna să rescrie „Don Quijote”, obținând „un text în același timp identic și diferit, ceea ce sugerează, imediat, necesitatea reluării operației” (pag. 10). Jurnalul însuși este legat de această dialectică a scrierii/transcrierii.

Alexandru Călinescu manifestă o predilecție pentru un flaubertianism ludic, în cadrul cărui „dicționarul prostiei”, niciodată dus până la capăt, ocupă un loc privilegiat. Această „epopee a prostiei” devine punctul central de articulare al vieții lui Flaubert însuși: „Vârtejul devine tot mai amețitor. Flaubert copiază el însuși, dar este ajutat de doi... copiiști (Duplan și Laporte), care îl secondează în munca de documentare. Personajele fictive, Bouvard și Pécuchet, iar romanul urma să devină povestea acestei activități, confundându-se apoi cu copia însăși” (pag. 16). Prostia celor două personaje, așa cum observa Raymond Queneau, decurge din încrederea în pagina scrisă, „rezultă deci din prostia altora” (pag. 16). Proiectul lui Flaubert este acela al unei cărți fără de sfârșit, a cărei substanță se nutrește din cărțile scrise.

„Utopia postmodernistă” e tradusă parodic de Alexandru Călinescu în „limba analitică a lui John Wilkins”, imaginată de Borges. Suprema sfidare a seriozității literaturii e includerea în finalul listei a unui „cicaetera”, ecou, poate, al dicționarului flaubertian.

„Proximități (I)” sunt fidele canonului postmodernist: fragmentarismul lor face imposibilă reducerea la un numitor comun, viața și literatura comunicând nestingherit. Așa cum Alexandru Călinescu însuși sugerează într-una din notațiile sale, „principiul textelor comunicante” poate fi o ipoteză critică validă. A imagina în marginea textului deja scris devine o operațiune intelectuală icită, presupunând o fantezie de un tip aparte. Aici, se poate scrie/rescrie despre aproape orice - despre Rimbaud și Mallarmé, despre bibliotecile imposibile și despre Adela lui Ibrăileanu citită în paralel cu un text al lui Cortazar. Lectura stimulează o imaginație la grad secund: „Scene imaginare din viața literaturii: mi l-am închipuit o dată pe Flaubert mergând în vârful picioarelor, noaptea, încercând să se obișnuiască cu obscuritatea (casa e scufundată în întuneric, iar Charles doarme undeva, într-o cameră în parter), pipăind cu grijă pereții, tresărind ori de câte ori i se pare că scârțâie podeaua, oprindu-se apoi, bătând discret la ușă și - inima, desigur, să-i oargă pieptul, nu alta - șoptind: «Madame Bovary, ești mo! »” (pag. 38).

Alexandru Călinescu practică un proustianism ortodox: gustul primei cărți, marcându-i copilăria, e cel al clasicele prăjituri proustiene, ci cel al liniu cu magiun. Cum biografia nu poate fi exclusiv literatură, lectura devine permeabilă la fiziizările memoriei afective: „Supremă voluptate: tors de la școală, începeam să citesc Insula misterioasă și să mănânc felile de pâine cu magiun egălită dinainte (aveam deci micile mele tabieturi cent-tiranice) de hunică mea. Nu începe îndoiială asocierea celor două plăceri era la originea sentimentului de siguranță, de tihnă, a bucuriei stabilirii într-un univers pe care nu-l puteam necepe decât armonios și protector. (...) Intrarea în

adolescență a fost marcată de trei pierderi irecuperabile: am pierdut exemplarul din Insula misterioasă (și n-am mai cumpărat-o niciodată în altă ediție - e x p e r i e n ț e l e fundamentale sunt irepetabile), am pierdut obiceiul de a mânca magiun și am pierdut acel confort interior, acel sentiment că existența mea ca individ este expresia însăși a

finalității superioare a vieții” (pag. 41).

Asupra „Anatomiei lecturii”, criticul va reveni într-un alt eseu având drept pretext o însemnare a lui G. Călinescu. Depart de a fi o experiență strict solitară, lectura definește, modelează un statut social; modernitatea e marcată de multiplicarea spațiilor de lectură: „De ce micul dejun «cere», de la un anumit nivel social în sus, lectura ziarului? De ce sunt preferate anumite cărți pentru lectura de dinaintea somnului? (...) De ce metrul a devenit, pentru parizieni, un loc de lectură privilegiat? De ce - și în ce mod - s-a ajuns ca obiceiul de a citi în tren să ducă, pe piața occidentală, la apariția unei literaturi specifice?” (pag. 54). Un roman al lui Costache Olăreanu, Dragoste cu vorbe și copaci, identifică mai multe timpuri ale lecturii; Alexandru Călinescu nu ezită să ducă până la capăt ipoteza de lucru: „Viața imită arta? Ei bine, atunci lectura imită literatura” (pag. 54).

Cea de a doua secțiune a volumului se deschide cu o reflecție asupra filmului lui Pintilie, De ce trag clopotele, Mitică?. Tot despre vitalitatea kitschului va fi vorba și în O tragicomedie americană, digresiune în marginea unui caz ce a făcut prima pagină în lumea întreagă: O. J. Simpson, acest Othello postmodern, devenit prin puterea televiziunii un egal al lui J. R.: „O. J. a devenit egalul lui J. R., realitatea s-a transformat în ficțiune și a intrat în cadrele, familiare și reconfortante, ale unui serial” (pag. 96).

Lectoratul la I.N.A.L.C.O. (1992-1997) îi oferă lui Alexandru Călinescu ocazia de a proceda la alcătuirea unui nou „Sottisier”, recompuând, prin fragmentele pariziene, o altă „epopee a prostiei moderne”, prin intermediul marxismului dominant. Ceea ce rezultă sunt o serie de instantanee recuperând imaginea unei intelectualități încapătănându-se să persevereze în crezia la modă după război.

Digresivitatea ironică are ca punct de plecare pretextele cele mai insolite - un fost aparatcic comunist, Vladimir Fedorovskii, e preocupat de Rusia ocultă, preocupare care evocă efortul remarcat în spațiul românesc al unui securist cu imaginație; despărțirea de marxism se face prin ocultism: „Un personaj, odinioară obscur, care făcea parte din echipa ce redacta discursurile lui Ceaușescu, a devenit romancier de mare succes, cu proze despre universul paranormal. Foști profesori de socialism științific au căzut în misticism, ținând cu strictețe posturile și neîngăduind nici cea mai mică abatere de la dogmă” (pag. 100).

„Proximități (II)” regroupează majoritatea studiilor de caz ale prostiei ideologice. În vreme ce Estul se decomunizează, Parisul rămâne fidel, la nivelul onomasticele străzilor, unei poetici de stânga. Vniajul lui Alexandru Călinescu e o cădere în timp, o ocazie de a fi braț la braț, pe malurile Senei, cu clasicul marxismului: „Mergem pe strada Henri Barbusse, traversând piața Lenin, o luăm la stânga pe bulevardul Vaillant-Couturier, după care ne odihnim un sfert de oră pe o bancă în squarul Armatei Roșii (...) Nu de mult, cred că în vara lui 1994, un primar a constatat cu stupeoare că piața centrală din orașelul pe care-l administra, și unde

trebuia să se desfășoare o ceremonie, se numea... Piața Djerjinski. În ce mă privește, am trăit un moment unic în ziua în care, luând autobuzul ce urma să mă lase într-un cartier din estul Parisului, am coborât în stația... Descartes-Lenin!” (pag. 111).

Nostalgia luptei implacabile împotriva capitalismului poate produce un efect neașteptat, ca solidarizarea unei eurodeputate comuniste cu foștii dizidenți Ceremec, Tigrid și Lamberghis, în efortul de a se opune dominației culturii de piață. Momentul de entuziasm e prea puțin bine ales - celebrarea, printr-un coloeviu internațional, a căderii Zidului Berlinului.

Există consemnată, în „Proximități”, și o altă prostie, simptom al unei maladii bântuind Occidentul. De la gestul postului haitian ce se sinucide aruncându-se în Sena cu Larousse-ul de gât până la „corectitudinea politică” ce produce „frământări în universitățile americane”; în viziunea de literatură franceză, acuzate că privilegiază autorii „morți, albi, europeni și de sex masculin” (pag. 105) nu mai e decât un pas. O expoziție pariziană lansează o interogație profundă - e arta dependentă de sex?

Cel puțin două texte sunt dedicate uneia dintre cele mai amuzante crezii pariziene postbelice: maoismul. Pasiunea pentru modelul chinez e contagioasă și, de la Gotard până la Phillippe Sollers, nimeni nu-i poate scăpa. Imaginea revoluționarului de la '68 hrănit cu caviar și integrându-se clasei muncitoare se reține; ironia e temperată de constatarea că în Est contemporanii maoiștilor francezi luptau pentru drepturi pe care rebelii parizieni le socoteau a fi parte a normalității. Ridicolul nu cunoaște limite: „Junii maoiști se joacă de-a clandestinitatea, întrețin legături cu mișcările extremiste Panterele negre și Căderea luminoasă. Ca să fie cât mai aproape de modul de viață al clasei muncitoare, primesc consemn să... se căsătorească! Devastează magazinul de lux Fauchon, de lângă Madeleine, iar prada - caviar, foie gras, brânzeturi și mezeluri fine - e distribuită unor imigranți africani” (pag. 136).

Dacă maoismul francez își poate găsi consacrară într-o ipotetică istorie a (auto)iluzionării intelectuale, mărturiile despre Gulag ale unui Francesco Rossi ori Gustav Herling sunt mai puțin prizate în spațiul francez. Refuzul de a lua în considerare depozițiile victimelor sunt reflexul cecității premeditate a unor „tovarăși de drum” fascinați de lumina de la Răsărit, a căror responsabilitate în confecționarea mitului comunist e indenegabilă. O remarcă a lui Gustav Herling, polonez deținut în închisorile sovietice după ce încercase să se înroleze în armata poloneză în exil, rezumă această incapacitate de a depăși bariera mentală dintre Est și Vest, ce face aproape incomprehensibilă experiența totalitarismului comunist: „Pe măsură ce trec anii, constat că e tot mai dificil dialogul cu cei care n-au avut experiența reală a totalitarismului. (...) Ce vreți, mă fac să surdă acești americani neliniștiți de urmările societății de consum, în timp ce milioane de oameni au murit văzând la ea...” (pag. 147).

Pentru a-l relua pe Marx, de trecut ne despărțim răzând... Recitindu-și caietele de școală, Alexandru Călinescu redescoperă figura familiară a lui Micușin, Prometeu al biologiei sovietice, surprins de vizitatori în Grădina Edenului refăcută prin altoiri. Tabloul e seducător, singurul neajuns fiind completa lui falsitate. O epocă e închisă între copertile unui caiet: „E posibil ca povestirea despre Micușin să-mi fi plăcut prin tușa ei de umanitate: bătrânelul modest, prietenos cu copii, cărora le dă fructe etc. Sunt convins că am rămas indiferent la isprava cu sorbul și mălinul, am fost, oricum, întotdeauna nul la botanică. În schimb, prima cămășă și vișinele obeze n-aveau cum să nu-mi stimuleze imaginația. Cât timp a «prins», cacealmăua Micușin-Lăsenko a fost, înclin să cred, una din reușitele propagandei comuniste. Când a fost denunțată impostura, mulți vor fi încercat decepția pe care o trăiseră atunci când au aflat că nu există Moș Crăciun”. (pag. 161).

ioan țepelea

Perversă și rece și chiar obscură
te dai pe-aproape de ziua rotundă
eu mă fac că nu înțeleg. Storc
cuvinte
îmi adun jucăriile trag apele
somnului...

Pace! În poala edenului sforăie
bâjbăie mâinile tale doarme
o năncepută poveste

În memoria crudă te-așez
ca pe o abstracțiune dorită a
trupului
ca pe o amenințătoare plăcere

Poruncă a visului desfundat
de urzeala cuvintelor

Nemărturisită de trup pulberca
oboseli
mă sfâșie-n gând. Roțile amintirilor
mă readună

scrâșnetul lor mă-nfioară...

Vom isprăvi în curând masca
pocmului
și peste umărul tău va ninge timpul
obscur
din oglinzile moarte sau vii
plăcerile oaselor vor sfârși în
propiile lor crăpături

Toate mi-s lungi

Am mai spus-o: toate mi-s lungi
mai ales așteptările
unde mai pui l'inconnu?
umbra tăcerilor praful stelar
răsuflarea uscată
vezica tocmită cu trupul sub burtă
nervul din dragostea amputată

Coaja mesteacănului

În subsorii timpul adună liniștea
din coaja mesteacănului...
o rugăciune două rugăciuni
în ploaia compactă imaginea ta
mă amuză precum o ilustrată
când urcam pe vapor la
Amsterdam

Într-un continuu regres luciul zilei
îmi mângâie carnea pe dinăuntru
mă stoarce mă învelește mă cruță
Într-o ureche de gând

Trecere

Mă smulg din mine
mă plâng de durere mă simt
tot mai departe de cercierul vremii
de creasta subțire a valului. Trup
lunecând pe manuscris... urlet
ascuns
și cuminte zornăitor la ușa
întredeschisă
treci mai departe
sărută-mă
șterge-mă definitiv de pe listă

Capul tăiat

Mâinile mele stau izolate
în camera mașinii de scris
Doamne
unde începe necunoscutul
prihană din prihana cuvintelor
te rog să mă strigi
să mă pui la-nccreare
să mă amăgești că ceva s-a
schimbat
în măsura indiferenței... Capul tăiat
nu-i al meu!

În moldova de ceară lâng-o matcă
de umbre
se mai zbenguie gândul trecut
prin strâmtoarele frunții. Mă aștept
să fiu întrebat de o mână întinsă
peste coapsa zilei: Nu zăriși la
venire-plecare
măcar vreun ochi orb?

Ne zgâriem idicile ciopliind ispite
și mestecând obrazul din noroaie
zadarnic să-ndreptăm cuvântul
pârjolit
la gura spaimei arse...

Frivola parte-a poeziei se deșartă
iar noi amirosim sacoșa nervilor
prea strâmți
trișăm trișăm trișăm...

Pe cinc oare?

Intransigența aceea mult lăudată, și pe care cu însumi am recomandat-o mai ales tinerilor, nu am putut-o practica așa cum aș fi dorit și cum e în firea adevăratului critic. Acum e și mai greu; nici un tânăr nu poate face afirmații în răspăr cu cele ale „maestrilor” care nu o dată i-au fost profesori, nu-și poate afirma decisi măcar o opinie divergentă față de aceștia. Iar revizuirea critică, întrucâtva mai la îndemâna oricui, pentru că se referă la scriitorii din trecut, este o operație mult mai anevoioasă decât s-ar fi crezut. Îndemnul lui E. Lovinescu, datând din preajma primului Război Mondial, răsună și acum în urechile zăvorâte ale celor care ar trebui să-l asculte. El privește însăși conștiința criticului, este oarecum o operație împotriva sa însuși, de eliberare și clarificare. În clipa de față se cere imperios dezvăluit ce e viu și ce e mort în opera cutărui „clasic” sau scriitor mai recent dar prematur clasicizat; acțiunea este ararcori întreprinsă. Și asta cu atât mai ciudat cu cât în ceasul de față se poate, în principiu, vorbi liber despre orice.

Or, dacă dificultățile revizuirii globale sunt mai explicabile, iar reținerile destul deificate, eu personal am încercat dificultăți într-o altă operație, aceea de distingere parțială, de disjunție și admitere a unor pete de felurite culori pe o suprafață crezută neledă și uniform strălucitoare. Prostiile marilor oameni (căci de asta e vorba), demiterile lor, sunt nu doar foarte des întâlnite dar, în mod culpabil, trecute cu vederea.

Am scris totuși cu consternare și spaimă de multe decepții pe care mi le-a prilejuit inteligența unui C. Noica, Edgar Papu sau Anton Dumitriu, nimic altceva decât inteligența lor, inaptă să înțeleagă toate lucrurile și prezentându-se uneori sub nivelul celei a omului comun, când ieșea din zona culturii sau filosofiei și cobora (mai ales) în istorie, cu varianta ei activistă și actualistă, politica. Ce să te mai miri că unul sau altul a fost legionar, că unul a iscălit pagini publicistice care serveau naționalismului comunist ceaușist sau interpretările oficiale în literatură, în analiza trecutului, pe care toți aceștia îl trăiseră dramatic cel puțin?

Am pomenit de mai multe ori, la diferite vârste, de puțina stimă pe care o am față de activitatea mea de „critic” și asta nu doar pentru omeneștile-i deficiențe, ci pentru că am opus-o mereu creației, de care ea se deosebește fundamental. Prima mea mărturisire de credință în materie a subliniat rolul secundar și dedus al criticii, în care descopeream ceea ce oricine constată: caracterul ei caduc. Critica se perimează, critica nu mai interesează din momentul în care a exprimat un adevăr, căci aceasta are soarta descoperirilor din știință, sunt asimilate și dezvoltate, abia uneori se mai amintește cine le-a făcut. În timp ce creația...

Evident, și ea e supusă eroziunii timpului, dar și unei acțiuni de resurecție și de revalorificare; timpul nu ucide chiar totul.

Concepția aceasta, poate pesimistă, m-a stăpânit încă de la începuturile mele publicistice, în ciuda faptului că m-am ambalat în scris, am dezvoltat o oarecare vogație, poate că mi se recunoaște și o „contribuție” în critică. Dar nu într-atâta încât să-mi dea satisfacții plene. Am îndrăznit totuși și am înnegrit multe pagini de hârtie despre autori mai noi sau mai vechi, pentru că am încercat să corectez greșelile altora sau să umplu niște goluri. (Căci, așa cum iarăși am mai spus-o, rămân un moment istoric în care se dă pe față o gravă carență a criticii.)

Căutând să mă descurc în treaba asta că

TENTAMEN CRITICUM (II)

de ALEXANDRU GEORGE

mai onorabil, nu am pierdut din vedere puțința de a greși, carențele de informație (căci sunt departe de a fi citit toată literatura română, mai ales cea din ultimele decenii și deci, îmi lipsesc reperele de judecare), în fine, deficiența sau capriciile subiective ale gustului și cele provenite din formația mea intelectuală efectuată precumpănitor în alte vremuri. Dar la toate acestea s-a adăugat spaima, o spaimă de alt ordin decât cea pe care ți-o provoacă cenzura, sau reieșea dintr-un calcul cât de sumar al oportunităților: știai că în 1977, de pildă, ar fi fost imposibil să publice undeva vreun elogiu adresat lui Petru Dumitriu sau lui Const. Virgil Gheorghiu, dar tot atât de sigur era că nici o revistă din Ardeal nu ți-ar fi publicat vreun text în care ai fi spus că Ana Blandiana sau Ioan Alexandru sunt altceva decât niște miracole ale genialității lirice. Sau să încerci să te duci la vreo gazetă condusă de G. Ivașcu sau Al. Piru în care să îndrăznești a articula cea mai neînsemnată obiecție la adresa măreției lui G. Călinescu. Nu, nu era vorba de teama de vreo sancțiune față de vreo încălcare a regulii jocului, a culturii nomenclaturist al „valorilor perene” sau, uneori, de simplul spirit de gașcă. Cu oarecare abilitate, asemenea accidente sau neplăceri puteau fi evitate, dacă aveai un minimum de experiență...

E vorba, însă, de alt tip de spaimă: aceea de a ataca o convingere proprie, de a dezvălui un lucru care ție ți-era neplăcut, care-ți deranja o habitudine și-ți clătina un reper. În cazul meu, mi-a fost totdeauna frică să descopăr prostia marilor oameni, momentele lor de eclipsă, defecțiunea celui mai elementar fapt de inteligență. Am mai vorbit o dată de neplăcerea care m-a cuprins descoperind, din niște informații sigure, că unul dintre scriitorii pe care-i admiram la superlativ, Camil Petrescu, a aderat prin anii '30, la Partidul naționalist al lui Goga, ceea ce îmi modifica dintr-o dată imaginea lui de gânditor politic și pune în cauză toate analizele sale făcute de la mare altitudine. Nu-mi ajungea decepția de a-l vedea aderând la noul regim comunist și slujind o conducere a țării criminală, care avea să anuleze, cel puțin pe moment, perspectivele lui de scriitor și de om de gândire, mai trebuise să aflu că bronzul lui sunase spart încă mai de mult, înainte chiar de elogiile sale la adresa lui Carol al II-lea.

Ei bine, acum sunt în situația de a afla până unde a mers cu ignominia. S-a publicat o carte, am aflat, redactată de M. Zăciu și I. Vartic, pe care mi-e groază s-o cumpăr, în care se arată mecamsimul supunerii marelui scriitor față de funcționarii de Partid, însărcinați cu noul dirijism și care îi arătau, dar, de fapt, impunea „noua linie”! Să mai amintesc de durerea cu care iau cunoștință, tot destul de recent, de dezvăluirile încercărilor de a fi corupt Blaga (agent Pavel Țugui) și care cred că ar fi izbutit dacă poetul nu ar fi fost chemat de zeii săi ocrotitori pe lumea cealaltă! Nu sunt, deci, așa de curajos cum se spune.

Acest spirit disociativ cred că merge mână în mână cu spiritul critic, poate este chiar o componentă a acestuia, dar amândouă sunt indispensabile pentru omul de vogație care se

aplică literaturii, chiar dacă nu o cultivă ca o specialitate derivată. Întâmplător, am niște amintiri care mi-au dovedit mie, la început prin contrarietate, că trebuie să mă abandonez lui, că el este absolut necesar în actul judecării. Eram în pragul adolescenței când am dat, într-o revistă-magazin pentru femei, peste o anchetă asupra problemei sexului slab, care se pune, acum 50-60 de ani, cam în alți termeni decât astăzi. Ancheta era desfășurată amplu, printre personalități de talie mondială, savanți, scriitori, vedete de cinema, oameni politici. Ei bine, răspunsul cel mai idiot, sau acela care mi s-a părut mie așa pe la 12-13 ani, aparținea lui Albert Einstein, marele savant, unul dintre geniile incontestate ale omenirii. Am avut un moment de mirare, de inacceptare... Cum așa? am gândit, oi fi eu mai deștept decât el, sau toți cei care răspundeau, mai subtili, mai interesați, în comparație cu platitudinile marului om? Și totuși, am conchis că eu am dreptate, în judecata mea, firește, și că oamenii sunt de luat așa cum sunt, cu piscurile și povârnișurile lor, uneori abrupte, gloria lor datorându-se numai zonei care se afla la înălțime.

Dar am o amintire și mai veche, care umbrește o personalitate excepțională a științei românești și în legătură cu care eu am avut niște foarte precoce rezerve. Ele nu privesc foarte contestabila sa operă filosofică și politică, din care avea să obârșească extremismul nostru de dreapta, legionarii, recunoscându-l ca pe un precursor și inspirator. E vorba de dr. Nicolae Paulescu, un savant de mare anvergură și care la noi în casă se bucura de un adevărat cult. N-aș putea spune dacă nu eram întrucâtva rude cu el; în tot cazul, aveam legături trainice stabilite de mult, poate chiar cu tatăl lui, C. Pavelescu, unul din marii negustori ai secolului trecut, dar în tot cazul, bunicul meu patem își făcuse ucenicia în casa Dancovici, tatăl mamei lui Paulescu. La noi în familie, „nenea Nae” era adesea evocat, chiar dacă vizitele pe care ni le făcea erau din ce în ce mai rare. Dar la probabila ultimă vizită, căci a murit în 1932, el ne-a dăruit mie, care abia împlinisem doi ani, și fratelui meu ceva neobișnuit: un cadou care consta într-un cal pentru el, ceea ce mai văzusem, iar mie un... bou, pe patru roți, care putea fi și el încălecat, deși nu cred să fi făcut vreodată asta. Nu știu care va fi fost reacția mea de moment, dar când m-am făcut mai măricel, am privit cu oroare acest animal nepotrivit cu ceea ce putea fi o jucărie, încât m-am bucurat când foarte repede l-am văzut dăruit de ai mei copilului unei foste servitoare.

Faptul că am fost scandalizat așa de timpuriu de negliobia gestului și de insolitul acestei afaceri, inacceptarea mea, cu atât mai meritorie cu cât darul îmi venise de la un om realmente „mare”, eu le consider dovada spiritului meu critic și discriminator, care începuse să se manifeste așa de precoce... Că nu i-am rămas credincios până la capăt, că am făcut concesii realității literare, dar mai ales politice, în mijlocul cărora mi-a fost dat să trăiesc, este cu totul altă poveste. Dar una fără sfârșit, doar provizoriu încheiată aici.

ULTIMA SUFLARE

de DUMITRU NICOLCIOIU

Era încă frumoasă, cu un foarte discret aspect de retragere în sine. Dacă o priveam atent, descopeream un nimb de tristețe, care mi se părea afișată calculat, cam așa cum crezusem, în studenția că făceau obișnuitele trotuarului. O întâlneam mereu venind întotdeauna din sens invers, coincidență ce se repeta spre surprinderea și, pe la început, bănuielnică mea grijă. Fiind mereu pe stradă, bărfă orașului o și categorisise. Prea multe nu se știau despre ea, dar se vorbea mult, un fel de hulire generală, în care trecea drept vampa nesatisfăcută a străzii; văzând-o mereu gălătită și îngrijită, cu același mlădios și uniform pas, trecând prin mulțime ca și când ar fi făcut abstracție de ea, se instalase părerea generală că este una din acele femei care-și fac nopțile productive, pentru ca ziua să umble după discrete achiziții. Adolescenții golănași o insultau chiar, libidinoșii de vârstă a treia își lingeau buzele, târgoveții jinduiau adresându-i câte-o vorbă microasă; ofițerele, de care era plin orașul, o invidiau și o treceau prin ciur și prin dărmon - cum se zicea prin partea locului; - unele chiar o ocărau vorbind tare între ele ca ea să audă; ba, odată, în fața poștei, una cu glas și pornire de mahala, a sărit s-o ia de păr, insultându-o cu tot ce-i venea la gură dintr-un vocabular al periferiilor țigănești. Ea însă nu răspundea, trecea mai departe, îndurând orice cu o diabolică rezistență. Faptul acesta făcea ca mie, ca și prietenilor mei, să ne întărească și mai vărtos convingerea că suporta totul, pentru a se putea achita de cine știe ce sarcină murdară. Dar, cum ne sunt întotdeauna mai la îndemână lucrurile de joasă speță, satisfacându-ne cine știe ce refuzări, acceptam că este o curvă rafinată, cu belșugul unei vieți de noapte, ce-i dădea posibilitatea de a-și consuma ziua pe stradă. Atât de mult se obișnuise lumea cu categorisirea ei, că devenise, în mintea tuturor, un fel de scursură socială, risc de boli lumești, iad și rai de perversiuni, stricăciune cu Sida chiar pentru copii.

Dacă veneam sau treceam spre gară, o întâlneam întotdeauna pe același trotuar, față în față; saluta respectuos cu un abia schișat zâmbet ce-i lumina fața, iar mie îmi producea un fel de silă; îi răspundeam cu mare greutate, obligat parcă de apelativul „domnule doctor”, iar uneori nici nu-i răspundeam; asta îl făcea pe cel mai în vârstă dintre noi trei, să-mi facă reproșuri într-un limbaj trivial, cu argouri însușite de el pe la Crucea de Piatră din Bucureștii studenției lui destul de plectoase în laude de crai-lăc, cu deznodământ în cabinetele antiveneriene ale acelor vremuri când nu exista penicilina. Când nu-i răspundeam, priveam înapoi cu o autoînvinovățire superficială de încrezut intelectual; dar cum ea se îndepărta, mă învinovățeau pașii acceia cu un căleat de umilință, trecându-mi prin minte că, târfa fiind, avea dreptul la un răspuns al salutului ei, mai ales că era femeie. Dar eu îmi refăceam repede imaginea, pe care o credeam studiată, pusă în slujba acelui-aș scop, de care nu-mi puteam dezlipi părerile. O plasam iute în tagma curvelor și intram și eu în părerile celor doi prieteni ai mei. Părerea generală era aceea a unei femei ce nu face cinstă să stai de vorbă cu ea, nici măcar pentru o cât de vagă informație; ea nu fusese văzută nicicând în preajma unui bărbat. Analizând mai adânc, unii își puneau problema dacă nu-i cumva una din acelea care își satisfac amorul și poftile între femei, căci începuse să se creadă că și orașul lor se poate emancipa.

Unii o știau de Magda, alții de Lily moartea..., alții: Pasăre de noapte, Buză de saxofon etc., etc., un fel de rușine a orașului, pe urmele căreia umbla chiar miliția, pusă în alertă de organul de partid local; se zvonca chiar că ar

fi în legătură cu organele de ordine, de îndată ce investigațiile lor erau fără rezultatul pe care-l aștepta lumea, această turmă uniformă a orașului de provincie.

Se știa vag că maică-sa murise, că ea trăia undeva la marginea orașului, că taică-său era un pensionar militar, fost subofițer; unii ziceau că

fusese măritată, că avusese un copil care-i murise la un leagăn, în timp ce ea era la închisoare împreună cu soțul, pentru niște „palavre politice”, despre care însă nu se știa mare lucru. Toate acestea s-ar fi petrecut cu mulți ani în urmă pe la Câmpina, unde fusese măritată cu un inginer constructor care se prăpădise de tuberculoza căpătată în minile de la Baia Sprie, ca deținut. Așa se explica de ce ea revenise în orașul în care se născuse. Cu toate aceste necazuri și încercări ale vieții, ea rămăsese frumoasă, cu un aer de proșpețime pe care multe femei și l-ar dori.

Odată, în plimbările noastre prin parc, pe alcea de la debarcader, am găsit-o pe o bancă, foarte detașată, rezemată de speteaza dinspre lac. Se proiecta în oglinda lucie a lacului, amuletă feminină mignonă, prea mignonă în umbra uriașilor Taxodium, conifere cu frunza căzătoare, arbori cu care se mândreau localnicii. Privea lumea care se plimba cu un fel al ei care nu mai mira pe nimeni, total detașată, împăcată parcă în privința invectivelor și categorisirilor; părea chiar că privește lumea de sus, nefiind greu să-i descifrezi un discret aer de superioritate. Cum ne-am apropiat, am observat o oarecare neliniște din partea ei; își netezise discret fustița, așa cum fac elevele mici, când vor să-și dea aere de precoce pudicitate. A părut că vrea să se ridice, dar a săltat numai fruntea luminată ca de-o bucurie reținută. Privind-o mai atent, i-am citit în ochi o emoție care-i făcea să tremure, abia perceptibil, genele lungi ca un evantai, umbrind licărul strălucitor cu două adâncuri de fântâni, ai celor doi ochi, care, mi se părea mic, că mă fixaseră: „Rafinată târfa”, mi-am zis, scuturându-mă ca de ceva foarte rău. Momentul n-a fost scăpat de cei doi amici.

- Bravos, ștregarule, poate vrei să te garnisești cu ceva modern. Tot orașul fuge ca dracul de tămăie, iar tu dai semne că-ți pierzi capul după un cur de miere, pe care nici vidanja primăriei nu-l mai poate curăți; mai ești și medic, zisese cel mai în vârstă, făcând, pe bună dreptate, pe moralistul.

Eu asociaz în mintea mea insistența privirii ei, în care ape tulburi se limpezeau

căutătoare, pălpând de-o stăciune care-mi răscolea îndoielele. În definitiv, îmi ziceam, chiar târfele pot avea, în adâncul ființei lor, un cât de mic dram de frumusețe, peste care viața își putuse așeza gunoial.

Ne înapoiasem pe aceeași alee și era tot acolo, nemișcată, nepăsătoare la ochii plini de scârbă cu care o priveau plimbăreții, perechile, golani cu gesturile lor triviale. Începusem să mă gândesc dacă nu-i cumva nebună, că are cel puțin dromomanie, că are o fixație, că, în comportarea anormală a ei, se ascundea, cu siguranță, o patologie psihică. Reveneam, însă, la părerea că slujește organelor de supraveghere, pentru că prea era peste tot, prea era tăcută, prea înfrunța stoc bărfă cu toate înșositorile ei ipostaze și ipoteze. Atunci chipul ei mă umplea de silă, dorind-o, mai degrabă prostituată, decât în situația degradantă de unealtă mânăuită de sindicatul friicii; mă răvășea un dezgust și n-o mai vedeam deloc proaspătă și fragilă. O hidroenie urât mirositoare umplea parcă și aerul din jurul ei.

Era un aprilie capricios, încetase burnița, cerul încerca să rădă și lumea începuse să însuflețească, de altfel, destul de rar, trotuarele. Eram și noi trei la plimbare, ultima noastră plimbare în trei; a doua zi, eu plecam pentru multe luni în străinătate, peste ocean, unde se găseau fiica, ginerele și soția. Mă încercam sentimente de bucurie că-mi voi vedea pe dragi, dar, nelămurite ca niște incertitudini în miez, treceau peste ființa mea ca umbre inconsistente, toluși umbre, pe care le simțeam, dar nu vroiam să le dau în vileag; probabil că un soi de teribilism ne însoțește, fără a fi conștienți, toată viața.

În această stare de spirit, am observat-o iar, venind din sens invers, direct din față, încrucișându-ne, am observat-o iar pe femeia care-mi producea silă, semne de întrebare, un fel de batjocură din partea prietenilor. La „Doi Stejari”, pe bulevardul larg, trotuarul ne-a pus față-n față. Mă privea fix și ochii acceia mi s-au părut ca de pasăre de pradă. Pentru a ocoli privirea ei, am rămas mai de-o parte, prefăcându-mă că admir o mașină nouă, parcată pe trotuar.

- Domnule doctor, mi-a zis cald și neobișnuit de umilă, vă rog să veniți pe la mine... stau în strada...

- Ascultă, fetișo, i-am zis prințându-o de bărbia tremurândă și ridicându-i fața spre privirea mea: să știi că eu nu merg la târfe acasă. Dacă e să-mi fac de cap, nu-mi trebuie privată, iar dacă, din capriciu trec peste asta, le chem la mine acasă. Sunt singur, știe întreg orașul. Că-ți treabă, că este plină strada de p... Ea începuse să tremure, mi s-a părut că are chiar lacrimi în ochii fulgerați de-o înfrângere, neînțelegere și rătăcire.

- Domnule doctor, dar eu am... am să... de ce

- Ai pe dracu, stricato... și am lăsat-o rezemată de unul din uriașii stejari, alăturându-mă prietenilor, care mă felicitau pentru dovada mea de bărbăție și fidelitate conjugală.

O privesem toți trei cum rămăsese mică și umilă, învinsă cu-ntr-o deznădejde, rezemată de copacul de la care părea că cere înțelegere. Jubilam în fața celor doi prieteni, deși, undeva, în adâncuri, ceva abia mă reținea să nu roșesc. Ca medic, nu aveam dreptul să vorbesc așa vulgar, mi se părea că mă coborâsem la nivelul mocirlos al ei. Ne opriserăm și o priveam toți trei. O vedeam cum se pierde, cu pasul ei mic și mai puțin energie ca altădată, în intersecția mai aglomerată de la piață. Trecea ca o fantasmă, cu gândurile ei, printre trecătorii care, cu priviri disprețuitoare, n-o băgau în seamă, doar erau cunoscută ca o prostituată de lux.

Parcul se pregătea de primăvară, eu mă pregăteam sufletește de plecare spre alte meleaguri. Micul incident părea, în mintea noastră, nu numai ca un succes al meu, ci al întregului triumvirat.

Lipsisem din oraș o vară întreagă. Revenisem pe străzile unde-mi crescuseră fetișii oraș pe care îl purtasem cu mine în suflet pe alte meridiane ale lumii. Mă fascinasă o realitate pe care n-o puteam nici măcar bănuși, dar șoselele magistralele, porturile, muzeele, plajele și piscinele, parcurile și spectacolele, localurile

tavernile, acroporturile, circulația fantastică, toate nu reușeau să acopere o nostalgie care mă chema spre pașii mici ai copiliei mele; ca mă înțelegea însă, și-mi acorda răgazul câtorva luni de a mai călea pe meleagul copilăriei ei.

Începutul lui octombrie era blând, prietenii mă primiseră cu o bucurie și căldură greu de turnat în cuvinte; eram mulțumit și liniștit, abia așteptând să-mi sosească soția, rămasă pentru niște treburi legate de plata întreținerii și impozitului la o locuință pe care o aveam în București, cât și pentru întâlnirea unor prietene.

În după-amiaza aceea adormisem cu ochii rătăciți peste fotografiile și tablourile cu fata mea, agățate de pereții grei de amintiri. M-a trezit soneria de la intrare; o înșurubare insistentă a clopoțelului, a scuturat un fel de revoltă în toată ființa mea, ca atunci când ești obligat să ieși din incertitudinea binefăcătoare dintre somn și veghe. Am deschis ușor debusolat.

Era o doamnă între două vârste, corect îmbrăcată, distinsă chiar, care, după ce și-a cerut iertare de deranj, mă ruga să merg să văd o bolnavă, vecină de-ale ei; avea atâtă rugămințe în ochi, încât chiar tăcerea de după rugămințe părea că cere ajutor. Cum nu refuzasem niciodată chemarea la un bolnav, deși nu-mi prea convencea ora, inserarea fiind destul de aproape, mi-am luat cele necesare și am pornit împreună cu cea care mă sollicitase. N-o cunoșteam pe femeie, ea însăși cunoștea, se vedea din felul de a mi se adresa.

Ușor morocănos, cum de fapt nu-mi e felul, nu aveam chef de vorbă, încât tot drumul a fost tăcere: ea părea copleșită că-mă deranja, eu încă sub imperiul neconvenabil al scrii ce se apropia. Urcam treptele spre fostul Palat de Justiție și cu observam că ea era grăbită, trecând, ca într-un salt elastic, chiar două trepte dintr-odată.

Casa avea un brad lângă scară, mohorât ca o prevestire. Am intrat cu sentimentul pe care-l are orice medic, atunci când vede pentru prima dată un bolnav: să mă adaptez la vârsta bolnavului, la presupusa stare socială și nivel de înțelegere, pentru a realiza o colaborare cât mai fericită cu bolnavul.

Am intrat într-o cameră în care era un pat dublu în care zăcea bolnava. Alături de bolnavă, în șezut, rezemată cu spatele de perete, era o babă ca o arătare din visele de coșmar: păr puțin, alb, în dezordine, pe fața smochinită, uscată și parcă verzuie în lumina incertă a unei candelă sărace. Pe un scaun, un bărbat cu fața împietrită, nemișcat.

Ea e bolnava, mi-a arătat însoțitoarea mea. Ființă ghemeuită sub o pătură; dansa e bunica, are 99 de ani și e surdă, boănă, iar dansul e tatăl bolnavei. Nu ne-am întins mâinile; tăcerea aceea tristă și candela ca o amenințare anulaseră manierele.

Fața bolnavei m-a descumpănit. Numai părul mai rămăsese omenesc, dar și acesta avea în jocul pălpăit al candelăi, străluciri ciudate. Mi-a venit în minte craniul pe care învășasem la facultate; aceeași hidoasă hărăc, acoperită, la bolnavă, de o piele cu aspect pergamentos, de-un galben bolnav și pământiu. Buzele abia puteau acoperi, fără succes însă, o dantură blizită; extrem de subțiri, uscate, vinete, scabroase, dar tremurate de-un zâmbet trudit și chinuit ce încerca să spună ceva. „Injecția, injecția”, a strigat baba cu timbrul și insistența pe care le au vorbele surzilor; eu o mâna scheletică pe care atâneau piei, îmi arăta bolnava. M-am apropiat; privind-o, am tresărit, căci în fața mea părea o figură parcă interesantă, cunoscută. Deși pierduți în fundul unor orbite ca niște gropi întunecate, ochii aveau pleoapele cu gene lungi ca un evantai, iar luminele lor liieau ca și cerul în adâncul unor fântâni. Am găsit greu pulsul, foarte slab și foarte iute, abia perceptibil sub pielea uscată, subțire și moale, ce acoperea cele două oase reliefate ale antebrațului. Mi-a prins mâna, mângâindu-mi degetele cu degetele ei subțiri ca niște bețe noduroase, albe, înspăimântător de albe și reci. Mi se părea că nici nu sunt degete, parcă erau osemintele unei ființe moarte, ce ar fi căutat ceva, ca o vrăjitoare. Era o mângâiere bizară, care nu-mi făcea plăcere, n-o înțelegeam, dar o iertam pentru că era bolnavă.

Dar, ca atunci când ieși dintr-un leșin, m-am dezmeticit: aveam în fața mea pe femeia care-și

petrecuse toată viața în astfel de mângâieri, poate mai impudice, așa cum o cunoscuse orașul și cum o apreciasem și eu cu prietenii mei. Prilejul de a-l întreba pe tatăl ei dacă a mai fost la medic, mi-a permis să-i îndepărtez degetele scabroase de albe.

- Nu a văzut-o nici un medic? am întrebat eu glas profesional.

Pără să scoată un cuvânt, doborât de durere, tatăl mi-a întins un buletin de analiză a sângelui. Avea leucemie cu anemie severă.

- Analiza asta este din aprilie, acum e toamnă; nu a mai făcut alta? Un tratament la oncologie nu a făcut?

- N-a mai vrut nimic, a răspuns, plângând ca un copil, bietul om. „Injecție, injecție”, striga baba călătinând din capul hidos ca de vrăjitoare. „Injecție!” Și îi umbra cu unghiile lungi și arcuite în păr.

- De ce? am întrebat-o pe bolnavă, apropiindu-mă de ea și mângâind-o pe fruntea albă, extrem de albă, peste care candela își tremura lumina.

Încercând să se ridice, bolnava abia respira și, prinzându-mi mâna, am simțit ușoara invitație de a sta pe pat lângă ea. Însoțitoarea mea de pe drum mi-a atras atenția că n-am de ce să mă tem, că totul este curat. Îmi prinsese iar mâna cu degetele ei slabe și reci, bețe din oase ce-mi dădeau fiori la atingere. Mă mângâia într-un tremur sacadat și am simțit cum încerca să mă strângă, dar n-avea putere. Atunci am privit-o și i-am descoperit un zâmbet în colțul buzelor uscate și o licărire a ochilor din găvanele orbitelor vineții, umbrite și mai tare de jocul mucezit al luminii de candelă. Oftând a început ea o destăinuire:

- Numai fata ta te-a iubit ca mine... știu că n-am dreptul... eu n-am avut viață. A fost viața ta. După o sfortare, cu ochii enorm de măriți, abia șoptit, a continuat, smulgându-și parcă ultimul aer din plămâni: Mă mulțumeam să te văd... e caraghios. Te întâlneam. Eram fericită. Pe stradă. În parc. Oriunde. La gară, că locuia în parca aia. Treciai cu prietenii. Stam pe bancă în parc. Așteptam să te întoreci și lumca era a mea!

Obosise, respira anevoios, des, superficial, cu o frică să nu-și piardă aerul; se învinețise, nu aveam curajul să-i spun să tacă, să nu mai facă efort. Continua să-mi mângâie mâna cu degetele ei ca niște oase albe moarte; baba țipa „injecția, injecția”, tatăl plângea cu fața în palme, însoțitoarea mă privea dușmănos.

- Te așteptam pe bancă, treceai... se întâmpla să treceai pe partea cealaltă a lacului. Plângeam nefericită. Mereu pe stradă. Nimeni nu știa... cuvinte urâte, nu-mi păsa...

A vrut să-și șteargă o lacrimă dar n-a putut: a oftat adânc, ca o sfârșire.

Îmi descoperisem, într-o dimineață, ganglionul. Te-am chemat să vezi și mi-ai vorbit urât, ca unei târfe... Tu erai tu și eu eram curvă... eram târfa...

O lacrimă cobora încet pe obrazul scofălcit, pământiu, smuls parcă din moarte, din altă lume.

„Ai uitat lecția de educație sanitară când eram în ultima clasă! Chiloțel n-a uitat!”

A tăcut un timp, sufocată, lipsită de orice vlagă.

- Ai uitat: mări chiloțel, mai puțină mișcare și mai multă decență.

Încercase să zâmbească, așa cum te poți rătăci în amintiri. Nu mai înțelegeam nimic, mă apăsau toate poverile din lume, mă redescopeream altul, om de nimic, un ingenușcheat de câte îți poate oferi viața. „Injecție, injecție” striga baba. Lacrima își căuta și scofălcirea celuialt obraz ca de mort, tatăl gemea abia stăpânit. Cu un laș m-am desprins de sub mângâierile ei slabe și reci, gest neverosimil în comportarea unui medic. M-am îndreptat spre ușă; din ușă am mai privit-o o dată, incapabil să spun ceva. Își scoase și cealaltă mână de sub pătură și, cu aceea cu care-mi mângâiasse palma, mișca bețele din degetele ca niște bețe albe, foarte subțiri și înfricoșător de noduroase la încheieturi. Cu un efort care i-a încruntat fruntea albă, a mai rostit:

- „Bine că ai venit... eu... Chiloțel moare în scara asta... Târfa te-a iubit, Chiloțel nu se mai

Elena Armenescu

(Lucafărul, nr. 46/1998)

Negociere

Cereți prea mult
domnule redactor-șef,
lăsați-o mai moale
eu am un cult
pentru poeme
fatale!

când am chef
scriu,
când vin de la chef,
rescriu,
așa că nu fac greșeli
evidente.

Dar dacă tot se întâmplă,
în unele momente,
nu cereți prea mult
de la o fată:
puteți da o simplă
erață.

Lucian Perța

poate mișca decent și nici nu-ți mai dă fiori... nici banca, nu mai am... nici, nici...

Se îneca într-o tuse de efortul pe care-l făcuse. Sughila spasmodică, se învinețea, candela îi tremura fantasma ochilor, degetele subțiri se mișcau ca la o numărătoare de copil. Obrajii scobiți erau plini de lacrimi, pe buzele vinete și subțiri un zâmbet luminos ca o amenințare sub faldurile de umbre jucate de candelă. „Injecție, injecție” se vâlcărea baba, iar eu ieșeam cum nu ieșisem niciodată de la un bolnav. Când mi-a pomenit de flori, ca într-un film, m-am dumirit dintr-o dată. Ținusem o lecție de educație sanitară, unor cleve din ultima clasă de liceu. În timp ce vorbeam, în prima bancă, o elevă se mișca mereu, schimbând picior peste picior, de i se vedea danteluța de la chiloții verni. Am apostrofat-o glumind „mări, chiloțel... mai puțină mișcare și mai multă decență”. Fata s-a înroșit înghițind în sec, parcă voind să se scuze. A sunat clopoțelul și, cu toată clasa în picioare, șefa clasei care nu era alta decât eleva apostrofată, a venit și mi-a întins un buchet de cale albe, contrastând puternic cu bogatele lor frunze verzi, zicându-mi, cu o sfîrciuie în care plutea un aer de bravadă agresivă a vârstei: „Din partea clasei a XII-a, prin șefa de clasă, care nu se numește Chiloțel, aceste 11 cale albe ca sufletul de medic”. Scena mi-a apărut linpede și dureroasă. Cine mai eram eu acum? Sufletul neprihănit ca albul unei flori? Vroiam să mă judec aspru și nu aveam unitate de măsură. Eram vinovat! Vinovat că am interpretat greșit chemarea ei. Eram vinovat ca de o crimă! Nu mă grozăvesc că o puteam cu vindeca total de leucemie; sunt sigur însă, că i-aș mai fi putut acorda niște ani de lumină, de soare, de aer, de vise, acestei ființe

SCRIITORI DIN DIASPORA NEW-YORKEZĂ

de SIMION BĂRBULESCU

Crivitorii revistei *Luceafărul* au putut urmări - în decursul anului trecut - o serie de interviuri realizate de către Gabriel Pleșea cu un grup de scriitori români stabiliți la New York. De curând, aceștia au fost adunate într-o carte, care mai cuprinde și fragmente selectate din operele fiecăruia din cei nouă scriitori intervievați, semnalări critice (din țară sau de peste hotare), precum și referințe bio-bibliografice alcătuite chiar de către cei prezenți în acest volum. Întrebarea pe care ne-o punem se referă atât la identitatea autorului acestei cărți, cât și la scopul urmărit prin editarea ei. Gabriel Pleșea - fiindcă despre el este vorba - el însuși un român stabilit de mai bine de zece ani la New York s-a remarcat ca publicist, traducător și prozator - autor al romanelor: *Aruncă pâinea ta pe apă*, scris în limba engleză, (1987), tradus în limba română (1994) și *Imposibila reîntoarcere*, (1996), primul inspirat de avatarurile exilului, cel de al doilea, de reînălțarea cu locurile natale - ambele bine primite de către critică. Cartea de față, *Scriitori români la New York*, este cea de a treia. În Introducere, autorul mărturisește că, la originea ei, se află inițiativa lui Laurențiu Ulici, care (în timpul întâlnirilor din 1995 și 1997, de la Neptun) i-a sugerat ideea alcătuirii ei „din dorința de a demonstra celor din țară (ca și celor din comunitățile românești din exil (...)) că scriitorii care s-au stabilit aici continuă să funcționeze ca scriitori - să scrie, să publice, să participe la viața culturală a comunității românești și, în măsura posibilităților fiecăruia, să fie ambasadori ai culturii românești” (p. 4-5). Da, în afara acestui scop, cartea sa se constituie într-un prețios izvor de date și informații pentru critici și istorici literari, pentru diverși autori de dicționare etc.

*

Autorii selectați pentru interviuri de Gabriel Pleșea, în număr de nouă, acoperă o perioadă de mai bine de o jumătate de secol (din 1947, debutul Ninei Cassian cu *La scara 1/1* și până în 1998). Ei s-au stabilit la New York în ultimii zece-doisprezece ani și, cu excepția Ninei Cassian, au debutat în cea de-a doua jumătate a deceniului al șaptelea sau la începutul deceniului al optulea, după care - în a doua jumătate a acestui deceniu s-au stabilit în America, revenind în țară, pentru reluarea vechilor legături, după revoluția din 1989. Iarși, cu excepția Ninei Cassian, aproape toți sunt în curs de afirmare, scriind atât în engleză, cât și în limba maternă, dorindu-se integrați și în contextul literaturii române. Să-i urmărim succint pe fiecare dintre ei!

La Nina Cassian - ale cărei principale cărți au apărut în limba română, fiind cunoscute cititorilor - vom reține, cu precădere, etapele evoluției sale, din studiul lui D. Micu, inclus în *Culegere*. Referindu-se la etapa începuturilor, criticul constată că poezia din volumele publicate în această etapă „este ludică la modul Toulet, Cocteau, Max Jacob, Morgenstern, cu preponderențe diferite de la poem la poem, când a unuia, când a altuia” (p. 35). Poeta - afirmă D. Micu - „face haz de necaz, la modul ludic”, poemele sale procurând „încântare” și „jovialitate”, simțul ei liric fiind nimbant de „luciditate”. Urmărindu-i evoluția, criticul

constată - în poemele cu temă pastelistică și idilică - folosirea unui „ton”, deopotrivă „arghezian”, „blagian”, amintind „chiar și de Coșbuc”. La rândul ei, poezia de dragoste este de tip reflexiv, transfigurând „palpitul viu al experienței erotice” (pag. 42). În volumele dintre 1957-1975, modalitatea dominantă ar fi cea a unui „romantism clasicizant” (p. 43),

Gabriel Pleșea

„romantismul dizolvându-se într-un neoclasicism cu modulații de „poezie pură” (p. 45). În continuare, în volumele care au urmat (nu puține!), logosul poetic „include reflexii rilkeene și mai ales celor asemănătoare din expresionismul meditativ și elegiac (Else Lasker-Schüler, Gottfried Benn)”, pentru ca în poemele din deceniul al optulea să revină la paradigmele inițiale, perfecționându-și „meșteșugul”, cu ajutorul altor poeți ludici, precum: Cros, Jarry, Apollinaire, Brecht, Queneau” (p. 51).

Concluzia mea e că Nina Cassian este o poeta faber care a știut ce să asimileze și cu ce să se sincronizeze în fiecare dintre etapele parcurse, diferențindu-se printr-un umor funciar - sub aspectele cele mai diverse -, dar cu precădere „autopersonant”, după cum se desprinde și din această strofă, din poema *Autoportret: „Cui aparțin? Mă neagă părinții și strămoșii, Vremelnic aliate, și rasele mă neagă/cu albi, negrii, galbenii și roșii./Nici speța nu mă recunoaște-ntreagă”* (Din volumul *Disciplina harfei*, 1963).

*

Cel de-al doilea interviuat este publicistul și dramaturgul Mircea M. Ionescu, emigrat din 1986, născut în 1945, despre care Valentin Silvestru nota că „și-ar fi muiat tocul în „călimara lui Baranga”. Ultima sa carte: *New York - București. Reîntoarcerea niciunde...* apărută în acest an și din care sunt reținute fragmente semnificative; volumul ar fi - după aprecierea lui Mircea Ghițulescu - „o șarjă comică” (p. 76). Reținem ca pertinentă și concluzia acestuia, potrivit căreia autorul „nu are orgoliul eternității, ci al cotidianului, mai sigur pe moment, decât o durată discutabilă” (p. 78). Subscriem!

*

Următorul interviuat - Constantin Virgil Negoită (n. 1936) - excelează, după cum se arată, prin tratate științifice, fără să se îndepărteze nici de literatură, așa cum o dovedesc romanele *Pullback*, din 1986, dar și *Implication*, având drept temă deznădăcinarea.

*

Cartea lui Pleșea include și o poeză, Anca Pedvis (n. 1946) autoarea volumului *Un imperceptibil miros de Socrate* (structurat pe șapte cicluri), care reprezintă debutul său editorial (tardiv!), cu recognoscibile paradigme ale psalmilor arghezieni, volum pe baza căruia a fost cooptată ca membră a Uniunii Scriitorilor.

*

Născut în 1949, Dumitru Radu Popa s-a remarcat dintru început prin traduceri, critică și estetică literară și mai apoi prin proză cu ecouri din Mircea Eliade (ex. *Panic Sindrom*, nuvelă concepută ca „jurnal cu ecouri psihanalitice”), pentru care a primit Premiul Uniunii Scriitorilor, al cărei membru este.

Stabilită în New York din 1991 (n. 1947), Mirela Roznoveanu s-a remarcat încă din tinerețe prin volume de esuri și o monografie despre Dumitru Radu Popa, abordând și proza, așa cum o dovedește romanul din 1997: *Viața pe fugă*, în care criticul Geo Vasile descoperă un „real talent de povestitor și stilist”. Din interviul său, reținem precizarea că „România așteaptă marea cu sarea de la Occident care nu vrea decât să scoată cât mai mulți bani din România” (p. 205), precum și cea despre Alex Ștefănescu, care - se afirmă - „are o voluptate specială” în a-i „distrage fiecare apariție editorială” (p. 207).

Cât îl privește pe Mircea Săndulescu (n. 1945), deopotrivă prozator și dramaturg, stabilit în New York din 1985, a fost remarcat - îndeosebi pentru proză - încă de pe când se afla în România. I s-a recunoscut talentul de romancier de „o forță incontestabilă” (Valeriu Cristea), care știe a reinventa lumea „în funcție de o idee” (N. Manolescu), fiind „dotat cu viziune și capacitate creatoare” (Al. Piru) - posedând „calitatea rară, savantă, rafină, artistică, de a controla simultan planurile real și fictiv” (Laurențiu Ulici). Așteptăm confirmarea acestor previziuni în activitatea sa viitoare!

*

Ultimul interviuat, Ștefan Stoescu (n. 1936, stabilit în S.U.A. din 1987), s-a remarcat printr-o bogată activitate publicistică (studii, eseuri, prefețe etc.), precum și prin numeroase traduceri din/și în engleză, dar și prin considerațiile pe marginea *Culegerii Poezii din închisori*, „radiografie lirică a infernului concentraționar comunist din România anilor 1948-1964”, îngrijită de Zăbu Pană și un Cuvânt introductiv de Vintilă Horia (Ed. Cuvântul Românesc, Hamilton, Ontario, 1982, 596 p.). Notabilă și antologia în engleză din poezia lui Mircea Ivănescu (*Other poems, other lines*), despre care Maria-Ana Tupan afirmă - cu privire la Ștefan Stoescu, traducătorul - că „se dovedește un talmăcitor ideal al poeziei lui Mircea Ivănescu” (p. 317), ce știe a specula „cu rafinament și ingeniozitate resursele poetice ale limbii engleze”, reușind „să redea întocmai numeroasele aluzii livești din original” (p. 317).

*

În concluzie, cartea de interviuri a lui Gabriel Pleșea: *Scriitori români la New York* se constituie într-o sursă prețioasă de date, informații (unde inedite) asupra unor scriitori români aflați în afara granițelor țării.

UN PARADOX ADAUGAT

de MIRCEA CONSTANTINESCU

Omul obișnuit și analistul vigilent constată, împreună, că viața socială românească se descarcă și într-o sumă de paradoxuri. Începând din primii ani ai „tranzității” s-a remarcat, chiar și cu ochiul liber, că, în paralel, cu o sărăcire generalizată exponențial, țara suportă... tot mai mulți cumpărători de automobile, de pildă. Sunt destule și alte exemple: vile, terenuri, computere, televizoare, celulare etc.

Scopul acestor rânduri e să defrișez un alt paradox. Acesta, mai complex, fiindcă e aparținător spațiului spiritual. Iată: editurile o duc prost (ca să nu spunem: mizerabil) și cu toate astea tipăresc în continuare cărți. Mai mult: scriitorii, în majoritatea cazurilor, nu sunt răsplățiți pentru efortul lor decât printr-un număr variabil de... cărți proprii. Deși așa stau lucrurile, un amator de statistici ar dezvălui un fapt incredibil, și anume că nu s-a împușinat tagma scriitoricească, dimpotrivă.

DIMPOTRIVĂ. Explicația privind libertatea expresiei (sau trebuința exorcizării demonilor personali) nu acoperă, în situația dată, semnificația unei justificări. Se remarcă, indiscutabil, o furie fantastică de penetrare cu orice preț (dar merită??) în lumea Literelor. Veleitari de toată mâna, curajoși ai mistificărilor ingenioase și „șmujoci” sporovăitori fac ce fac și-și publică plămuirile. Care plămuiți, rar de tot, se constituie în platforme de autentică lansare a unui talent, a unei vocații, ținute, dintr-un motiv sau altul, până atunci, în penumbra anonimului obositor.

Ministerul Culturii, primul Mecena al țării în etapa actuală, are prea multe proiecte culturale de sprijinit financiar. Încât nu-i o surpriză că, acționând cumva discriminator, livrează descumpăniri și mâni intratabile. N-ar trebui uitat și că banii de zestre ai acestuia sunt de tot pușini. Alunecând mai departe pe firul aceluiași subiect, s-ar cuveni reamintit că acest minister n-are vocația legislativă de a umple complet sacoșa dorințelor editoriale, el acordând subvenții acoperitoare, în cel mai destins caz, ale manoperei tipografice, doar. Începând o dată, așadar, stai să te

crucești: ce-i mai determină pe scriitorii - nu să scrie, dar să publice în asemenea condiții!?

Profesionalizarea autorilor, până la un punct: permisă și susținută de către vechiul regim, ar putea explica, măcar în cazul creatorilor deloc tineri, mania lor osârdioasă. Dar ceilalți? Oare atât de coruptoare este gloria (vai, excesiv de locală!) a textului tipărit între coperte? Ar fi o întrebare.

Cunosc autori care au făcut sacrificii, materiale dar și sufletești, pentru a nu dispărea din cotațiile bursei literaturii. Însumi am fost nevoit să apelez la sponsori de toate calibrele. Succesul mi-a fost cam subțiratic; așa-mi trebuie...

O legislație caducă, privitor inclusiv la sponsorizări, permite ca recuperarea banilor investiți într-o carte să fie defectuoasă, atunci când nu-i de-a dreptul amânată sine die. Nu-i mai puțin adevărat și că acea pătură densă a cumpărătorilor de carte, cu care noi ne-am prea obișnuit, a sărăcit vehement și se mulțumește - cel puțin în acești ani delicioși - cu panacee de tipul telenovelcelor sau al reportajelor senzaționaliste de prin ziare/reviste. Substituite pentru literatură există, la urma urmelor: au existat întotdeauna, dar parecă niciodată oferta n-a fost atât de diversificată. Și fiindcă doresc să-mi port marasmul până la capăt, remarc și că învățământul însuși nu mai păstrează controlul în privința determinării școlărilor să se dea în vânt după literatura scrisă; cât despre cea audiovizuală, cu un alt prilej.

Iată, prin urmare, cum stăm: editurile își recuperează greu sau deloc cheltuielile, scriitorii continuă să creeze deși nu sunt răsplățiți nici

măcar pentru hârtia consumată și efortul fizic al dactilografierii, și totuși se publică cărți, se dau premii, se beau aldămașuri și chiar se iscă și polemici. Cred că, și din acest punct de vedere, trăim într-un oximoron. Sesizate logic, paradoxurile își au șarmul lor inevitabil, cel puțin fiindcă îi reamintesc lui homo sapiens că-i o ființă dată la uzul rațiunii. Trăite, însă, acestea probează absurdul existențial, ca să nu fiu prea aspru cu noi înșine și să diagnostichez: probează o schizoidie (deocamdată) nevindecabilă.

P.S. - Parcurșă de câteva persoane (nu neapărat lideri de opinie), prezenta dactilogramă, prin finalul ei, mi-a adus numai injurii. Cum adică - schizoidie?! Nu-mi crapă obrazul de rușine scriind așa ceva?! Am senzația că n-am fost corect înțeles. Cum Dumnezeuului așa putea denota activitatea celor care-și sacrifică viața personală/colectivă numai și numai pentru a procrea sute de pagini, destinate - discutabil - să păstreze părerea generală că încă n-a fost împușcată cultura?!... Fiindcă, mă văd nevoit să repet, tocmai cel care face posibilă supraviețuirea editorilor / tipografilor / librarilor / bibliotecarilor / difuzorilor este răsplătit. În cel mai fericit caz, cu ceva mai mult decât un salariu mediu lunar pe economic. Știu, dimpreună cu toată lumea, că româna nu este engleză. Poneiful mi se pare obligatoriu în context, dat fiind că un oarecare Tom Wolfe încasează câteva milioane de dolari numai ca avans la „ceva” care urmează să fie scris... Suntem departe rău, domnilor, așa că vă invit, cu toată pudibonderia de rigoare, să înlocuiți „schizoidie” cu mai puțin maladiul „paradox”. După care am putea să batem palma...

george virgil stoenuescu

Aer și fier

Eminescu se zicea Eminescu
Timpul e șarpele lacom din goluri
Iar Eminescu e-n veci Eminescu
Și clipe trec în necurmate stoluri.
Acoperă ochiul - nu cere dovezi!
O carte de aer, o pleoapă de zeu
Cântecul arde nesfârșite corvezi
Fratele meu-sora mea, fratele meu...

Un pod peste Styx s-a făcut pentru noi
O pavăză dreaptă în ora de plâns
Cântare nedrepte din silniei strigoii
Ș-au spart în ardoare și pumnul lui strâns.
E chinul din vers, e cuvânt din cuvânt
Infinitul acela Eminescu
Pe lacrima sfântă și cursă în vânt
Eminescu se zicea Eminescu.

E gândul mai sprinten la vămi care pier
O carne mă scrie din stele un foc,
Șopitul aprinde în zodie fier
Și soartă la semnul lipsit de noroc.
A vis se trezește cuprins de daruri,
E vremea ieșirii din coapte boluri
E apriga viața fără de maluri
Timpul e șarpele lacom din goluri.

Și sint e-o lumină de cețuri mă vrea
Palid tunel unde soarele naște
Un punct care crește în marginea rea,
Punct care crește și nu se cunoaște...
În nașterea aspră, în primul lui dor
Visa revoluția Eminescu -
Și mor imperii cum păsări în ger mor
Iar Eminescu e-n veci Eminescu.

O liră și o lume și o mare
Îl port mereu în straie de osândă,
Clocotitoare mâini sa împresoare
Poverile din ceara lui prea blândă.
E vremea moartă prinsă-n veșnicie
Atâtea chipuri și atâtea roluri!
Dar tu rămâi un spin de poezie -
Și clipe trec în necurmate stoluri.

Acolo unde îndoiala schimbă
Mereu aceleași zale de aramă
Acolo unde lotusul își plimbă
Puterea-nepuțere fără teamă
El numele l-a vrut, l-a scris pe apă -
Acolo unde nu e hotar, nici crez
Când piramida minții cercul sapă
Acoperă ochiul - nu cere dovezi!

Fulger străbute și-nvie o limbă
Și bem mereu din slova lui fierbinte
Trohei și iambi în furia lui nimbă
EL este Domnul nostru din cuvinte!

glossă

Și dacă un destin cumplit desface
Atâtea glorii strânse în Empireu,
În Eminescu plânge-o sacră pace
O carte de aer, o pleoapă de zeu.

În mantia lui Nessus, în picioare
O pleoapă de zeu îl poartă tot mai sus
El este pâinea noastră, dulce sare
El peste toate, este mai presus!
El este peste toate cele ce mint
Este adevărul și clare amiezi
Îl poartă în dar pădurea de argint -
Cântecul arde nesfârșite corvezi...

Lumină tristă, tu, umbră care-asuzi
Un strop de suflet - punte peste moarte
Cu fața către țară, cu ochii uzi
Te-ai împărțit în noi parte cu parte.
Și se făcu o noapte-n zori ce cântă
Lumina umbrei suferindă în seu
Lumină oarbă care mă frământă
Fratele meu-sora mea, fratele meu...

Fratele meu-sora mea, fratele meu...
Cântecul arde nesfârșite corvezi
O carte de aer, o pleoapă de zeu
Acoperă ochiul - nu cere dovezi!
Și clipe trec în necurmate stoluri
Iar Eminescu e-n veci Eminescu
Timpul e șarpele lacom din goluri
Eminescu se zicea Eminescu

xy wende:

„EMINESCU APARTINE ȘI CHINEI“

Mihai Cimpoi: Stimate domnule Xy Wende, am observat în cazul Domniei Voastre un contact sensibil deosebit cu poezia lui Eminescu. Este, de fapt, un atașament sufletesc adânc; e o cuminecare de ordin ritualic, nu o comunicare obișnuită. Vă adresați, cum spuneți, mereu „cu o mare admirație”, folosind românescul: „bădiță Mihai”. Ce se ascunde sub crusta sentimentală a contactului dumneavoastră cu opera eminesciană?

Xy Wende: Înainte de toate, țin să vă mulțumesc cordial pentru că v-ați gândit la mine. Citirea scrisorii dumneavoastră m-a dus cu gândul la anii studenției mele când, pe băncile Universității din București, am avut primul contact cu opera lui Eminescu. În perioada anilor 1953-1956, am făcut trei ani de studii la Facultatea de Filologie din București. De atunci m-am îndrăgostit de literatura română și mai ales de opera poetului național român, Mihai Eminescu, care a cântat cu atâta pasiune frumusețea naturii patriei sale, și adâncă dragoste de țară (*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*).

Lirica lui Eminescu m-a atras prin tulburătoarea ei muzicalitate și armonie, prin simplitatea stilului ei folcloric, proaspăt ca roua primăverii. Și tot de pe băncile Universității visam ca într-o zi să pot traduce cât de cât din versurile marelui Eminescu. Primele mele încercări le-am și făcut chiar în 1957. În acel an am tălmăcit, pentru prima dată, direct din limba română, trei poezii eminesciene: *Ai noștri tineri*, *Criticilor mei* și *Lacul*, pe care le-am publicat în revista de traduceri din Beijing, „Literatura universală”, din ianuarie 1958.

Ulterior, mereu sub pecetea sentimentelor de mare admirație față de *Bădița Mihai*, m-am străduit să scot un volum de poezii eminesciene împreună cu *Ge Baoquan*, renumit traducător chinez din literatura rusă, și cu doamna Li Ninglai. Astfel, cu am tradus direct din limba română o mare parte din celebrul volum *Eminescu: Poezii* la care am tradus în acest volum: *Junii corupți, Împărat și proletar, Ai noștri tineri, Viața, Criticilor mei, Lacul, Singurătate, O, rămâi, Pe lângă plopii fără soț, Mai am un singur dor, Sara pe deal, La Steaua, Călin* (file din poveste) și *Lucașărul*. Volumul mai cuprinde următoarele poezii traduse de *Ge Baoquan* prin intermediul limbii ruse: *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, Horia, Cărțile, Eu nu cred nici în Iehova, Din străinătate, Dorința, Pe aceeași ulcioară, Revedere, Și dacă..., Somnoroase pășărele..., Ce te legeni..., De ce nu-mi vii, precum și șapte poezii tălmăcite de Li Ninglai: *Frumoasă-l..., Departe sunt de tine..., După ce atâta vreme, O, mamă..., Când amintirile..., Peste vărfuri, La mijloc de codru...* Cartea a apărut la prodigioasa Editură Yiwen (traducerea) din Shanghai în vara anului 1981, când se desfășura la București Universiada și eram trimis în capitala României ca unul dintre reporterii sportivi ai Postului de Radio China Internațional. La întoarcerea mea la Beijing, m-am dus imediat la cea mai mare librărie Xinhua din Centrul orașului, unde am aflat că, tipărită într-un tiraj de 6500 de exemplare, cartea *Eminescu: Poezii în limba chineză* s-a epuizat în câteva zile, dovadă că a avut o mare priză la publicul de iubitori chinezi de poezie. Eu am primit totuși de la Editura Yiwen din Shanghai câteva exemplare ale acestei cărți, din care am trimis prin poștă două exemplare la Casa Memorială „Eminescu” din Botoșani.*

M.C.: Ați participat și la anumite manifestări din România?

X.W.: În 1988, când am fost în România, am donat câte un exemplar al volumului: *Poezii*,

în limba chineză, Muzeului de Literatură Română din București și Bibliotecii Academiei Române, venerabila instituție păstrătoare a tezaurului cultural românesc. În august 1988, am primit o scrisoare de mulțumire pentru donație din partea președintelui Academiei Române, prof. acad. Radu Voinea și a directorului Bibliotecii Academiei, prof. V. Em. Sahini, în care domniile lor au apreciat volumul *Eminescu: Poezii*, tradus

de mine împreună cu alți doi traducători chinezi din limba română, ca „o contribuție originală” de care nu va fi lipsită bibliografia „Mihai Eminescu”.

În iunie 1989, ca invitat al Uniunii Scriitorilor din România, am avut fericirea să particip la unele manifestări prilejuite de centenarul trecerii în neștiință a marelui Eminescu și Uniunea Scriitorilor din România mi-a decernat, la Iași, Diploma Eminescu pentru a evidenția contribuția adusă de mine la traducerea și publicarea, în China, a volumului *Eminescu: Poezii*.

Merită a fi menționat faptul că tot în 1989, dar la 30 martie, Uniunea Scriitorilor din China a organizat, împreună cu Ambasada Română la Beijing, în sala de ședințe a Hotelului Qianmen din Capitala Chinei, o manifestare consacrată centenarului trecerii în neștiință a poetului național român Mihai Eminescu. Viața și creația marelui poet au fost evocate de cunoscutul poet chinez Zhu Ziqi, membru al Prezidiului Consiliului de Conducere al Uniunii Scriitorilor din China.

Poetul chinez Zhu Ziqi l-a evocat pe Eminescu nu numai ca pe „Lucașărul poeziei românești”, ca pe „predecesorul noii culturi românești”, ci ca pe „o stea luminoasă pe bolta poeziei universale”, numele lui Eminescu fiind bine cunoscut cititorilor, scriitorilor și poezilor chinezi și poetul aparținând nu numai României, dar și întregii omeniri. Prin lirica sa, tradusă în limba chineză, a afirmat vorbitorul, marele poet român Mihai Eminescu aparține și Chinei. În încheierea cuvântului omagial închinat lui Eminescu, poetul chinez Zhu Ziqi și-a exprimat convingerea că, prin această manifestare comemorativă, Eminescu, acest lucașăr care va străluci în veșnicie, va găsi un răsădit tot mai puternic în secolele maselor largi de cititori chinezi, producând un ecou durabil în inimile lor.

Renumitul actor chinez Qu Xixian ne-a recitat în limbile chineză și română poezia

eminesciană *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, cunoscutii poeți Zhu Ziqi și Ke Yan, precum și tinerii poeți și poete Li Xiaoyu, Wang Jiaxing, Zhou Tingzi, Ma Qi, Mălăjinfu și Jing Yi, prezenți la această manifestare omagială, au susținut un recital din lirica eminesciană și din propria lor creație poetică.

Momentul culminant l-a constituit recitarea de către Ju Jing Yi, tână și frumoasă poetă de naționalitate Bai, a marmoreanului poem eminescian *Lucașărul* în tălmăcirea mea. Recitalul a fost răsplătit cu aplauze puternice din partea unui numeros public format din actori, poeți, profesori, studenți, ziariști, activiști culturali, membri ai Ambasadei Române.

Scriitorul și pictorul Gao Mang, redactor-șef al revistei de traducere „Literatura universală” din Beijing, a omagiat centenarul „Mihai Eminescu”, prin realizarea în stilul tradițional chinezesc a unui portret al marelui poet român pe care au semnat toți participanții la această manifestare omagială, fiind înmănat ambasadorului României la Beijing.

Merită a fi menționat cu deosebire faptul că poetesa Ke Yan a dedicat, cu această ocazie, o poezie intitulată *Către Eminescu* (scrisă cu ocazia centenarului poetului).

Întreaga manifestare omagială închinată marelui poet național român, Mihai Eminescu, s-a bucurat de un frumos succes „făcând să vibreze și mai puternic versurile eminesciene în acel „An internațional al lui Eminescu”, proclamat la UNESCO, în inimile milioaneilor de cititori chinezi iubitori de frumos, de poezie.

Eu am scris o relatare despre această manifestare omagială pe care am publicat-o în Suplimentul literar-artistic al ziarului „Scânteia Tineretului” din 22 aprilie 1989, împreună cu poezia *Către Eminescu* scrisă de poeta chineză Ke Yan cu ocazia centenarului poetului.

M.C.: Ați putea reda această poezie în limba română?

X.W.: Da, iat-o, în traducerea mea: „Tu, nu ne ești străin./Fie în oraș sau la sate/Când îți pomenim numele./Toți ochii mai luminoși devin./Fie ochii negri, ochii albaștri./Sau ochii castanii./Nu ne ești străin./În orice țară am fi./Pe malul lacului, în munți, în pădure./Când răsună ale tale cântări./Răspund în limbile lor oamenii/Cu pielea albă, cu pielea neagră/Sau cu pielea galbenă./Inima ta îi iubește cu atâta blândețe/Și totodată cu atâta putere/Făcând fiecare suflet curat/Să fie plin de sete, de dorința de a fi de aceeași profesie cu tine./De dorința de a respira./De a cânta și de a căuta ca tine./ Nu ne ești străin./Trecând printr-un veac prăfuit./Ai rămas tot atât de strălucit./Tot atât de tânăr./Când versurile tale ca refugiu, ca burnița/Ca talazurile mării se involburcă în marea oamenilor/Se va liniști dintr-o dată și marca oamenilor/Și va cădea pe gânduri./Atâția oameni «pretind a fi pe cerul țării» stete./Ci tu ești Pământ în a ta nemurire”.

M.C.: „Pământ în a ta nemurire”... E foarte inspirată această metaforă. Ea sugerează singularitatea geniului și, firește, singularitatea personalității eminesciene. În mai multe microeseuri pe care le-ați publicat în presa literară românească ați vorbit despre universalitate, despre faptul că odată „cu trecea timpului, magnifica sa operă a dobândit un tot mai puternic caracter universal”. Dacă am înțeles bine, definiți acest „caracter universal” ca pe o expresie a unui fond sufletesc general uman: sentimentul acut a frumuseții naturii, „dragostea curată și sinceră”, profunzimea ideilor poetice plenitudinea imaginilor, muzicalitatea simplitatea stilului („ca roua primăverii”) Cum credeți că se întâlnește „abisul sufletesc românesc cu „abisul sufletesc chinezesc (taoist)”? O cale a comuniunii ar fi ceea ce Mircea Eliade denumește metafizica comună (romantică în speță). Or, China este pomenit des de Eminescu în Caietele sale și în publicistică. El ilustrează cu anumite realități istorice, obiceiuri și norme (morale economice), concepțiile sale: organicismu „seria fenomenologică a spiritului omeneș (trăgând dintr-un spirit de apăsare)...

pe ață a capitalului" (exemplificat prin fenomenul „banilor zburători”, despre care povestește celebrul economist Ma-twan-lin). Lao-Tzi (Lao-o-tse) este citat cu cartea sa Cărarea spre virtute (Tao-te-king) cu regula sa economică a protecționismului care, zice Eminescu, nu admitea nici importul, nici exportul: „Vestitul Lao-o-tse, filozoful chinez, în cartea sa intitulată Tao-te-king (Cărarea spre virtute), era un aprig protecționist. El nu voia nici import, nici export ci, dac-ar fi putut aranja poporul - cel chinezesc, se înțelege - după statul său ideal, nicicând un fir de grâu chinezesc n-ar fi ieșit din Împărăția Mijlocului, nicicând botină engleză n-ar fi pătruns în regiunile Fiului Soarelui. Nu știu dacă cineva mai împărtășește ideile vechiului filosof chinez, dar regula lui economică nu e lipsită de rațiune” (Eminescu, Opere, Ed. Națională, vol. XI., p. 155). Judecând și după alte însemnări, Eminescu vibra la principiul ordinii necesare în natură și al transformării politicii în etică.

Or, pentru Eminescu, China este o țară mitologică pură, o Împărăție a Mijlocului care, dincolo de contradicție (Dao), tinde spre armonie, spre unitate, spre îmbinarea dialectică a lui yin și yang. Putem găsi și la Eminescu aceea scufundare într-o stare aturală (și supranaturală, care nu poate fi percepută de rațiune), care scapă legilor cunoașterii, adică contradicției. Numai pe calea acestei scufundări poți ajunge la Totul universal supus voinței supreme (a se vedea și Dan Cruțeru, O cale spre universalitate, eseu despre identitatea culturii chineze, București, 1987, p. 194-201). Cultul originilor, al aceluși timp când „ființă nu era, nici neființă” (Scrisoare I) îl leagă direct pe Eminescu de China mitologică. Există, apoi, o punte directă între abisul ontologie eminescian și abisul taoist.

X.W.: Da, așa este, numai că aș observa că Eminescu este receptat și prin universalitatea sa, care vine odată cu ceilalți uriași ai poeziei universale.

Influența poeziilor mirifice ale lui Eminescu, în diferite volume de poezii din lirica iversală, apărute în limba chineză, constituie o mărturie a universalității lui Eminescu. „Luceafărul poeziei românești”, care strălucește nu doar deasupra gleei sale străhune - România - ci pretutindeni în lume, pe firmamentul de azur.

Traducerile cuprinse în volumul Eminescu:poezii - încununare a trudei comune a trei traducători chinezi - au fost îndelung și cu grijă așezate până să-și găsească versiunea autentică în limba chineză. Desigur, nu este ușor să redai poeziile eminesciene într-o limbă ca a noastră, chineză, cu totul diferită, prin structura ei, de limba română, și să găsești exprimarea poetică de aceeași valoare estetică cu cea a poeziei originale. Îfirește, această căutare încumbă o grea responsabilitate. Oricum, pentru mine, pătrunderea și în China a inegalabilei opere poetice eminesciene a însemnat o bucurie de necuprins. Am toată convingerea că astratul Eminescu va străluci de-a pururi nu numai în sfera culturii naționale românești, dar și în cea a culturii universale.

Și acum să trec la întrebarea dumneavoastră privind un subiect cam filosofic, dacă găsim o legătură între abisul ontologie (ființial) eminescian și abisul taoist, și dacă se întâlnesc cele două culturi - cea chineză și cea română - în poezia lui Eminescu.

În primul rând, trebuie să recunosc, domnule profesor Mihai Cimpoi, că nu am studiat Caietele lui Eminescu. Nu știu deci în ce măsură a cunoscut Eminescu filosofia chineză și în special taoismul. Cred totuși că Eminescu, ca și alte mari personalități ale României - D. Cantemir, V. Alecsandri, G. Coșbuc, B. P. Hasdeu, Lucian Blaga, N. Iorga și alții - a avut

deschideri largi spre cultura universală. Dacă Eminescu a cunoscut temeinic filosofia chineză, nu-i era, fără îndoială, străin taoismul. Am putea găsi, bunăoară, o oarecare legătură între abisul ontologic (ființial) eminescian și abisul ontologic taoist, astfel încât putem spune într-un anumit sens că cele două culturi - chineză și română - se întâlnesc în poezia lui Eminescu. În poemul Luceafărul, Eminescu a imaginat geneza lumii („Și din a chaosului văi/Jur împrejur de sine/Vedea, ca-n ziua cea de-nțăi./Cum ivisoru lumine.” Poetul și-a manifestat, deci, cunoașterea și interesul față de cosmogonie, față de ființa ontologică, pe care Lao Tzi o numește tao, originea tuturor lucrurilor și a Universului.

În Luceafărul, versul „Nu e nimic și totuși e” reflectă viziunea lui Eminescu asupra legii dialectice. După Lao Tzi, „Toate lucrurile conțin Yin și Yang” (din capitolul 42 a cărții lui Lao Tzi). Contradicțiile sunt universale. „Astfel ființa și Nimicul coexistă în opunere./Greul și Ușorul se completează unul pe altul” (din capitolul 2).

Nu l-am studiat profund pe Lao Tzi. Citind, însă, nu demult, o introducere scrisă de profesorul Gu Zhengkan de la Universitatea Beijing despre Lao Tzi și sistemul lui filosofic la cartea lui Lao Tzi despre Tao și Teh, am aflat că, în comparație cu confucianismul predicat de Confucius și Mencius, taoismul lui Lao Tzi este mai sistematic, mai prudent și mai coerent. Cartea lui Lao Tzi care, conține numai circa 5000 caractere chinezești, include și texte cuprinzătoare, variind de la filosofie, istorie,

politică și etică, la cultivarea spiritului omului. Filosofia este totuși principala preocupare a gândirii lui Lao Tzi cu tao-ul ca nucleul său. Concentrându-se asupra acestui nucleu, taoismul este construit în mod sistematic din 4 părți componente: 1) tao-ul ca ființă ontologică; 2) tao-ul ca lege dialectică; 3) tao-ul ca un instrument epistemologic și 4) tao-ul ca o călăuză pentru afaceri lumești. Tao-ul ca ființă ontologică formează partea esențială a viziunii lui Lao Tzi asupra lumii. Astfel, tao-ul este originea tuturor lucrurilor și a Universului: „E un lucru format integrat și născut mai devreme decât Cerul și Pământul./Linștit și gol./El nu se bizuie pe nimic./Mișcându-se jur împrejur pentru todeauna/Îl putem socoti ca mama tuturor lucrurilor./Nu-i știu numele./De aceea îl numesc tao” (din capitolul 25). De aici reies patru caracteristici ale Taoului: 1) tao-ul s-a născut înaintea formării Cerului și Pământului și chiar înaintea Zeului: „Tao-ul este invizibil de gol./Nu știu de unde vine./Pare a fi apărut înaintea existenței zeului” (din capitolul 4), 2) tao-ul este de natură unică și independentă: „El nu se bizuie pe nimic”; 3) tao-ul este totdeauna în mișcare: „Mișcându-se jur împrejur pentru todeauna”; 4) tao-ul este originea tuturor lucrurilor și a Universului: „Mama tuturor lucrurilor”. Tao-ul dă deci naștere tuturor lucrurilor: „Tao-ul dă naștere la Unu./Unul se compune din Doi în opunere (Yin și Yang)/Doi-ul dă naștere la Trei:/Treii-ul dă naștere tuturor lucrurilor din lume” (din capitolul 42). În capitolul 64 al cărții sale, Lao Tzi declară: „Un arbore uriaș crește dintr-un lăstar;/O terasă cu nouă etaje se ridică dintr-o movilă de pământ/O călătorie de o mie de li/Pornește de sub picioarele tale”. Este evident că Lao Tzi recunoaște un proces necesar de evoluare treptată. Ba, mai mult, Lao Tzi unește în tao cele două extreme ale fenomenului universal: Ființă substanțială și Neant (Materialist și spiritual). Poate să sune pentru oamenii de astăzi contradictoriu să spunem că Ființa și Neantul sunt același lucru, dar, pentru Lao Tzi nu există aici deloc vreă contradicție. Neantul (Nimicul) este forma specială a Ființei substanțiale, pe când

Ființa este forma specială a Neantului. Tot așa, spiritul este formă specială a materiei, pe când materia este formă specială a spiritului. Nu există Ființă absolută și nici materia absolută. Neantul există în Ființă așa cum Ființa există în Neant. De exemplu, în vidul gol de tot, dacă îl examinezi în mod științific, îl vei găsi plin de materie cum ar fi unde, lumina, și forță de gravitație.

M.C.: Cred că Eminescu este atras cu toată evidența de această corelare taoistă a Ființei și Neantului și de arhetipalul chinezesc. S-ar putea discuta mult despre similitudinile mitopoetice pe care le demonstrează topoi golului (neantul) și plinului, Totului și Unului, luminii și întunericii... Karl Gustav Jung vorbea despre o fascinație a simbolurilor orientului, pe care o are europeanul. El este atras irezistibil de abisurile filosofiei taoiste în măsura în care spiritul omului antic a fost captat de ideile creștine. Eminescu vede în conceptele religioase ale Chinei anumite înrudiri cu creștinismul. „Sunt numeroși aceia, spune Jung, care mai întâi s-au lăsat în voia influenței simbolurilor creștine până când s-au scufundat în nevroză kirkegardiană sau până când relația lor cu Dumnezeu s-a transformat, ca urmare a unei pronunțate sărăcirii a simbolisticii, într-o insuportabil de tensionată relație eu-tu, pentru ca apoi să suconibe în fața farmecului proaspetei exactități a simbolurilor orientale”. Eminescu mergea, fără întemeieri, la prospețimea primordială a simbolurilor chinezești.

X.W.: Este adevărat în poemul Luceafărul găsim, de asemenea, viziunea lui Eminescu asupra chaosului, asupra Nimicului: „Căci unde-ajunge nu-i hotar./Nici ochi spre a cunoaște./Și Vremea-ncearcă în zadar/Din goluri a se naște”.

Socot că Eminescu se dovedește cu prisosință, prin Luceafărul, Glossă, Odi (în metru antic) și multe altele, a fi un mare poet-filosof.

M.C.: China apare, în viziunea lui Eminescu, și ca o imagine a clasicismului stabil, ne varietur (ca imagine a victiiei). Călinescu vorbea chiar despre o „chinezerie” de specie „clasică”: „Chinezeria este o formă îmbătrânită de clasicism, unde se recunosc îndată interesul pentru viața morală, metoda apoftegmatică, înlăturarea radicală a genialității și, deci, a spontaneității. China e Franța Extremului Orient” (Ulyse, București, 1967, p. 499).

X.W.: Referitor la afirmația lui George Călinescu despre „chinezerie”, nu am nici un comentariu. După părerea criticului român, China e Franța Extremului Orient. Cred că dumnealui s-a referit aici la importanța Chinei și impactul ei cultural în Extremul Orient, precum cele ale Franței în alte părți ale spațiului european. Cred că în acest sens G. Călinescu are dreptate.

M.C.: Și o întrebare de ordinul curiozității. Am citit în presă că actualul președinte al Chinei recită poezii din Eminescu în românește...

X.W.: Cred că este adevărat. Țin minte că acum câțiva ani, în ajunul sosirii în vizită în China a președintelui României, un coleg al meu de la secția noastră română a Postului Radio China Internațional mi-a spus că președintele nostru l-a rugat să-i găsească un volum de poezii eminesciene în limba română și altul de traduceri în limba chineză. Și colegul a apelat la ajutorul meu. Încheindu-mi cu aceasta răspunsurile pe care le așteptați, vă rog să primiți, domnule profesor Mihai Cimpoi, din Capitala Chinei, expresia deosebitei mele stime și considerații.

M.C.: Vă suntem recunoscători, domnule Xu. Wende, că sufletul dumneavoastră îl consideră pe Eminescu „drept uriaș între uriașii poeziei universale” (cf. Caiete „M. Eminescu”, vol. 3, Chișinău, 1991, p. 11).

Interviu realizat de Mihai Cimpoi

Influența poeziilor mirifice ale lui Eminescu, în diferite volume de poezii din lirica universală, apărute în limba chineză, constituie o mărturie a universalității lui Eminescu

ioan dimitru denciu

Stare de spirit

Când liniștea se frânge-asupra casei...
O pâine, iată, încă ni s-a dat
Intense, lacrimile cad
spre ce a fost odinioară
Pierdute stările, recâștigată Starea
(ca sub o platoșă de ape un sunet de vioară).
Surâzi. Atât. Mai mult ar fi isteric.
Omul să-și fie sieși sferic.

Poem de iubire

Iubirea, temă mereu pierdută
Un aer stătut se încrunță
în versurile tale de seară
Dimineața, totuși,
o răcoroasă vedere unduitoare
și celelalte simțuri trezite
trecând în distanță

prin valuri:

o străvezie senzualitate derivată,
un poem.

Și am fost

Și am fost călătorul stelelor care
nu se înfiripă.
Au ars fără veste pe drum.
Suferință în faguri
prag sub călcâiul aspru
al bestiei urletului
pretins creatoare.

Neîmplinire

Se cunosc de la un timp mai multe
instanțe
decât simțuri ce se aduc la bară
Se cunosc o mulțime de anotimpuri
dar nici o autentică primăvară.
Clipa (paradox?) nu mai poate fi
prinsă

plasele toate au găuri prea largi.
Vino tu să te instalezi în pretinsa
împlinire a umbrelor dragi
spiritului!
Ești ca un mort de seric în paradisul
frânt
deși ai chemat la dans al ginții cuvânt.

Adulmecate tonuri

Adulmecate tonuri. Respirate
nicicând cu-adevărat. În sânge
nu picurul esențelor ajunge.
Poate-amintirea. Poate turma
le măsluiește-acolo urma.
Poate un vânt sălbatic devenit inert
își roade-n cet cristalele: deșert.
Dar ce pustiu ce nici măcar
nu-ți zgândără și nu-ți rănește nara?
Prin vremuri simțul răzlețit mi-l car
- nimic nu pare să-i aprindă para.

Poeme

*

foile mele ard încet
în spuza de la capătul mileniului
și m-acoperă pe furiș
cu un strat subțire
de cenușă albă
și plăcut mirositoare

de jertfă și de păcat

*

pe fundul oceanului
așezată de parcă
sunt un embrion
care stă să se nască

nu simt presiunea colosală
a milioanelor de tone
care mă-nconjoară
nici întunericul nemișcat

este atâta tăcere încremenită
că nu știu dacă
am să mai aud vreodată
dacă am să mai văd
și dacă lângă mine
va mai veni cineva

nu știu nici dacă
voi mai găsi în mine imboldul
să mă desprind
din mālul placentar

*

o sală spectaculară
ticsită de țărani

și totuși eu aud bătăile inimii
de căprioară
oprită la izvorul
din care nu mai bea
pentru că se uită la mine
cum plâng

tresare și fuge
lăsându-mă cu țărani
care mână caii
la arat
și calcă greu
în scocul brazdei
ca pamântul să le știe
de nume

*

mă lupt să astup
găurile dintre gânduri
cu ipsosul ce-mi rămâne
în palma stângă
după fiecare călătorie
mai lungă

dar când să spun că
am sfârșit cu treaba
mă trezesc cu ditamai crevasa
între mine și ultimul gând

o iau de la capăt
cu astupatul

lidia lazcu

și atât de bine mă pricep
de parcă asta mi-e
îndeletnicirea de căpătâi
de la care cu greu
pot fi abătută -
o meserie a grabei
și-a ultimei instanțe
aceea de ipsosar
al propriului suflet

ardea un capăt de lumânare albă
rămasă de la botez
pe masa împinsă de-o parte
în încăperea golașă

lumina dansul nostru
și arunca pe pereții cubiști
frânturi de trupuri în
căutare frenetică
de parcă n-am fi fost
demult îmbrățișați

și-ntreaga noapte era
în stăpânirea noastră -
cu tot cu stele și ger
cu tot cu crengile
pe care mugurii stăteau la pândă
ca în tranșee
să nu piardă cumva
clipa asaltului de primăvară

CUI ÎI ESTE FRICĂ DE... LINGVIȘTI?!

de
MARIANA PLOAE-HANGANU

Din cele mai vechi perioade ale existenței limbajului, acesta evoluează prin greșeli, mai bine zis, printr-un anumit tip de greșeli, greșeli însușite de majoritatea vorbitorilor și care sfârșesc prin a se impune și a deveni normă. Așa s-au impus formele incorecte ale latinei vulgare care au stat la baza celor mai multe cuvinte ale viitoarelor limbi romanice. Și tot din cele mai vechi timpuri, gramaticii, sau cum se numesc astăzi cu un termen general, lingviștii, au căutat să îndrepte cuvintele incorecte. De la Appendix Probi, o listă de 227 de cuvinte greșite însoțite de formele corecte, listă care datează din sec. al III-lea d. H., și până la gramaticile academice din ziua de astăzi, toate lucrările de normalizare cuprind intenția lingviștilor de a îngradi dezvoltarea haotică a limbajului. Oricât ar fi de venivi, vorbitorii unei limbi trebuie să aibă în vedere norma fonetică sau gramaticală din limba respectivă. Lingviștii, cunoscând legile interne de evoluție a limbilor, stabilesc ceea ce este greșit. Limbile sunt în permanentă schimbare, textele scrise astăzi au densități fundamentale față de cele de acum trei, patru sute de ani.

Modificările în limbă se produc fie datorită unor necesități - necesitatea de a comunica realități noi -, caz în care nu putem vorbi de greșeli, fie datorită unor înțelegeri inexacte a ceea ce s-a comunicat, fapt care face ca vorbitorul să dea altă formă cuvintelor cu care face cunoștință. Altcori, încercând să explice forma internă a termenilor noi, îi apropie de alte cuvinte cunoscute modificându-le, conform acestora, forma sau conținutul. Acestea sunt, evident, cuvinte greșite.

De multe ori însă, așa cum s-a întâmplat și în vechime, faptul că greșelile sunt semnalate și condamnate nu este suficient pentru a îndrepta vorbirea. Gramaticile sunt consultate doar de cei instruiți: în rest, parafrazându-o pe Virginia Woolf, cui îi este frică de... lingviști?! De aceea credem că, uneori, părăsind stilul academic de scriere al lucrărilor lingvistice și povestind sau repovestind „istoria” greșelilor, vorbitorii vor înțelege greșelile și le vor evita. Pentru început vom repovesti (istoria lor a mai fost dovedită) câteva greșeli create în alte limbi de specialiști din diverse domenii, dar fără o pregătire lingvistică, care au format cuvinte incorecte din punct de vedere al semnificației.

Așa este povestea cuvântului **emerit**. **Emeritus** înseamnă în latină „care a servit, care a obținut ceva din serviciile făcute și care a ieșit din serviciul respectiv, de obicei, din armată”, deci „veteran” și ar corespunde rom. **pensionar**. Franceza, care a moștenit cuvântul latinesc, apropiindu-l fără îndoielă de merit, „merit”, a adăugat mai târziu sensului moștenit pe cel de „eminent”, „superior”. Cu timpul, sensul moștenit a fost uitat în favoarea celui nou creat printr-o apropiere semantică greșită. Împrumutat în română, termenul a intrat cu sensul nou creat (**profesor emerit**).

La fel este și istoria lui **antecameră** care este forma corectă a cuvântului greșit, dar unanim folosit, **anticameră**. Încăperea care se află înaintea camerei principale ar trebui să se numească **antecameră** pentru că prefixul latinesc **ante-** înseamnă în această limbă „înainte” (atât ca loc, cât și ca timp). În italiană prefixul s-a transmis cu forma **anti-**, fără să se țină seama că **anti-**, prefix grecesc, împrumutat în latină, înseamnă „împotriva”, „contra”, ajungându-se la forma bizară **anticameră**, dar păstrând sensul de „cameră care se află înaintea camerei principale”. Cuvântul nou creat a trecut cu forma greșită din italiană în franceză și, de aici, în română.

Exemplele de mai sus și altele ca ele, sunt greșeli „generalizate” în cazul cărora nu mai este nimic de „ăcut, toți vorbitorii din limbile menționate folosindu-le cu actualul lor înțeles. Există, în afara acestora, alte greșeli care încă nu sunt însușite de toți vorbitorii și pentru care se mai poate „instaura buna ordine”.

bujor nedelcovici

MARII CONVERTIȚI (VI)

RENE GUENON

Filozof, metafizician tradiționalist, R. Guenon s-a născut la Blois - 15 noiembrie 1886 - și a murit la Cairo, la 7 ianuarie 1951.

Face studii de matematică. După primele contacte cu intelectualitatea pariziană, este pasionat de „științele ascunse”: cunoașterea tradițională, inițiativă, sofistă și orientală - islamismul și doctrina „sufi”.

După terminarea primului război mondial este profesor de filozofie în diverse instituții. Serie și publică mai multe volume: *L'Homme et son devenir selon la Vedanta, Symbolisme de la Croix, L'Esoterisme de Dante* și cunoscuta carte *La Crise du monde moderne* (1927).

Puțin timp după moartea soției sale, în 1928, simte că nimic nu-l mai leagă de Franța: nici curentele filozofice și nici relațiile de familie. Pleacă în Egipt și se stabilește la Cairo. Se convertește la islamism, se căsătorește cu fiica unui șeic și ia numele de Abd el Wahed Yahia. Aici scrie cărțile: *Les États multiples de l'être* (1932), *La Métaphysique orientale* (1939) și *La Règne de la quantité et les signes du temps* (1945).

Moare la Cairo, în 1951.

Rene Guenon a avut mulți adepți și discipoli printre care și André Gide. În 1993, cu ocazia centenarului, s-a ținut un colocviu în care s-a dezbătut o problemă actuală: „Criza lumii moderne și redescoperirea sacrului”. Lucrările colocviului au fost strânse într-un volum prefațat de Paul Barbă Neagră. Articolul *Mon chemin de Dante à Guenon* este semnat de Vintilă Horia.

MONSENIORUL VLADIMIR GHICA

S-a născut la 25 decembrie 1873, la Constantinopol, unde tatăl său, Ion Ghica, era ministru plenipotențiar. Bunicul patern, Grigore Ghica, a fost domnitorul Moldovei între 1849-1856. Alexandrina, mama lui Vladimir și Dimitrie, se stabilește temporar în Franța, la Toulouse, pentru a le da copiilor o educație aleasă. Vladimir urmează cursurile Școlii Politehnice de la Paris. În 1902 se convertește la catolicism, iar în 1905 devine licențiat în filozofie scolastică, luându-și doctoratul în teologie la Roma. Papa Pius al XI-lea îi acordă dreptul de a oficia liturghia catolică în ambele rituri - roman și bizantin - și îi numește Protonator Apostolic, conferindu-i titlul de Monsenior. În 1906 se întoarce în România și înființează mai multe societăți de binefacere și instituții de caritate, printre care „Congregația Sf. Vincențiu de Paul”, pentru ajutorarea săracilor și celor bolnavi. În 1913 participă în campania Războiului Balcanic. Între 1917-1939 se află la Paris. În 1939 se întoarce din nou în România. Este arestat în 1952 și acuzat de „trădare și spionaj în favoarea Vaticanului”. Moare în pușcăria de la Jilava în 1954.

Spitalul „Sf. Vincențiu de Paul” este preluat de dr. I. C. Parhon - Președintele A.R.L.U.S., în 1945 și Președintele Republicii Populare

Române. În 1947. În curtea spitalului se află o statuie a lui I. C. Parhon, dar nu există o placă comemorativă care să amintească de Monseniorul Vladimir Ghica.

Volumul *Ultimele mărturii* a apărut recent la Editura Dacia, prezentat de Yvonne Estinne. Cartea este tradusă de doamna Doina Cornea, care scrie: „Autorul coboară odată cu noi în adâncul sufletelor noastre, relevându-ne acolo centre de lumină interioară, nevăzute, dar și rănille și păcatele noastre ascunse”. Să mai reținem ce i-a spus editorul francez doamnei Doina Cornea: „Fericiți, voi români, că îl aveți pe Monseniorul Ghica”.

SIMONE WEIL

Filozof, militantă sindicalistă, intelectuală de stânga, se convertește la catolicism în 1937, când se află într-un voiaj la Assis, unde - pentru prima dată în viața ei - îngenuchează în fața unui crucifix. Mai târziu, avea să declare: „Christ, el însuși, a coborât în sufletul meu”.

S-a născut la 3 feb. 1909, la Paris, într-o familie înstărită de burgezi israeliți și a primit o educație agnostică. Este eleva lui Alain la Liceul Henri IV, apoi urmează cursurile Școlii Normale Superioare. Se entuziasmează de gândirea greacă, dar și de sindicalismul revoluționar. În 1931 scrie *Revoluțion proletarienne* și înțelege că „dușmanul capital nu este numai fascismul, dar și democrația sau dictatura proletariatului; orice formă organizatorică ce naște burocracia”. Simone Weil, numită „la veirge rouge”, se hotărâse să „plece în popor”, să trăiască viața simplă a unei muncitoare într-o uzină. În 1934 intră la Renault și lucrează la o presă, apoi la o freză. Își asumă „sărăcia voluntară” și scrie *La Condition ouvrière*.

În 1933 îl invită pe Troțki - care se afla la Paris - în apartamentul părinților ei pentru a discuta organizarea „Internationalei a IV-a, comunistă”. În 1936 pleacă în Spania pentru a participa la războiul civil, dar din cauza unui accident este nevoită să se întoarcă în Franța. Trebuie să caute refugiul dincolo de politică? În 1937 se convertește la catolicism, dar nu se hotează. Refuză dogma - de orice natură - care i-ar limita libertatea spre Revelație. Nu este de acord cu iudaismul, denacece consideră că religia trebuie să fie mult mai vastă, să integreze „toate tradițiile religioase ale umanității, inclusiv cea greacă”. În 1942 pleacă în Statele Unite, unde își continuă meditațiile religioase: *La Connaissance surnaturelle*. Părăsește Statele Unite și sosește la Londra, vrând să intre în serviciile „Franței libere”, conduse de Generalul de Gaulle. Sănătatea șubredă - dar și unele restricții voluntare - se agravează și moare la Londra, la 24 august 1943.

Simone Weil, „sfântă laică”, cu toate contradicțiile trăite, a fost pasionată pentru cunoașterea și adevăr - la nivel politic, filozofic și religios - , reprezintă „nostalgia religioasă a umanității”.

rin debutul cu „Goală pe străzi” (Ed. Eminescu, 1998, 85 p., lector Nelu Oancea, note critice de Horia Zilicru și Al. Condeescu), Florina Zaharia se impune impetuos în poezia actuală, ca purtător de cuvânt al generației '90, restauratoare în România a revoluției occidentale a moravurilor din anii '60. Dincolo de titlul frapant ce induce un anume exhibiționism, descoperim o poezie non-epidermică, inspirată, o formulă achimică de jubilație și expiere. Registrul stilistic păgân, dezabuzat și chiar cinic consumă cu impudora conerelului ce se salvează prin recursul la aluziv și simbol. Ambiguitatea provocatoare, adesea lubrifică, nu stărbeste fluxul unei poezii acuzat feminine ce supralicitează universul feminin, recuzila și repertoriul unei perene reprezentării: divanul trupului cu spiritul, al fiziologiei cu starea apolinică, al ispitei fizice cu visul și căința. Dincolo de un anume contorsionism și imagerii epatante, emoționează fiziologia suferinței poetei de a fi vampirizată de poezie. Chiar actul plastic exponențial al amplexiunii („Poezia mea mică în poezia la mare”), formulat memorabil, e cu dus-întors: poezia, o Venus pandemia, se află

de fapt într-o fatală robie oedipiană. Dincolo de obscurități și delir suprarealist, Florina Zaharia elaborează blasfemii cordiale, aluzive, pe fondul unei febrile declamații ce-și propune să uimească prin invenție și spulberarea tabuurilor, să nemurească cuplul poet-poezie și concepția lor interactivă, partenogenetică: „când scriu se aruncă din mine o hârtie-n orgasm/și-atunci îmi pun vorbulețele pe dinăuntru să/mă controleze inventarizeze/carne gustată pilită sub scris parfumat/mă prezint în fața voastră cu cu părți din mine și/vă arăt că/mă înmulțese și mă posed eu mașina de scris”. Delahuizarea misterului feminin, promovat de romantism, se face în poeme-disecție, serise parcă de Crudela Morticia și Ifigenia cea locuită de prevestiri, căzute în patima fenomenelor viitorului. Ciclul de „Florine în alcool” constituie o experiență-limită pentru o tânără de 24 de ani, nu fără rezultate: „fac trotuarul pe spatele tău/am luna în coapsă”; „mi s-a făcut poezie pe la șolduri/cum mă mai ling criticii”; „sunt un spital de hofi albe/leziunea îmi face unghiile”. Ciclul „Picioar peste picioar” focalizează apele nocturne ale inspirației, un erotism de o oarecum sălbatică, incisivă originalitate a

viziunii. Narcisismul zicerii pe șleau nu este neapărat al autoarei, ci unul exponențial pentru generația '90, dar și pentru condiția feminină sub stindardul căreia se produce rebeliunea și agonia (în sens de luptă) Florinei Zaharia, ce știe să-și transfere sinceritatea în ceremonial poetic: „Până la glezne aveam părul când am plâns sub/un bărbat dezbrăcat în cearsăful bleupal era/noaptea în care am întins, pe pereți camera de gardă și un pubis de lună până în vârful degetului/mic aveam vocea bărbatului care mă pieptăna de/boli mintale (...)”. La fel de ceremonios-inspirate, poemele „Aprilii”, „(Poe poemul)” atestă o febră intraverbală de mare reverberație, o voință de posedare de sine și a lumii prin demistificarea sentimentelor de convenții și ipocrizie ce-au blocat accesul la esențe, la puritatea adamică pierdută: „în timp ce dormeam te-nceceai/o chitară de zmeură/potopul/gol de ore alunecă pe ceas/plec de lângă tine în haine lichide cu buzunare de fiară/o șatră de viermi în toate batiștele/un erin arestat pentru prostituție/la colțul mării între pulpele calde/arhaismul roșu (...)”. „Goală pe străzi este mânușa aruncată de Florina Zaharia lumii, în numele unui sublim sentiment al intimității. Ce se cerea reabilitată poezie și reînsuflețită în instanța poeziei pe baza unor texte în mare parte trăite.

O atracție irezistibilă spre narațiune, un „instinct fatal” dar și un pariu cu sine par a sta la baza deciziei lui Teodor Hossu-Longin de a ieși din avangarda ziaristilor și a intra în ariergarda prozatorilor. Dovada o face volumul său de debut, „Crima și alte povestiri” („Cartea Românească”, 1998, 130 p.), o culegere de texte (esute pe o tematică relativ diversă; experiența protagoniștilor marcați de singurătate, momente de criză, repulsie față de felurile înfățișări ale autorității sociale, este una familiară tânărului autor, de unde și interesul trezit de acest gen de relațare-depoziție detașată, moderat analitică, epică după cum e cazul. Eul auctorial apare doar în „Futurile” într-o susținută confesiune despre motivația scrisului, presărată cu perplexități bine orânduite, dar și convingeri de bun simț: „Îmi dau seama că suferințele prin care trebuie să treci pentru a scrie ceva se aseamănă cu chinurile meșterului Manole. Zădărnicia nuncii sale reprezintă o parafrază a creației în sine”. Alături sub zodia onestității, scrisul lui Teodor Hossu-Longin nu evită disperarea albă a generației sale și nici descumpănirea comportamentistă, obstinția și obsesia desprinderii de cordonul ombilical al familiei și contactului social. Drumul de la iluzie la deziluzie este parcurs de majoritatea eroilor-naratori, ca de pildă de cel din „Iuzia” ce făcuseră o fixație pentru frumoasa frizeriță, aptă să-i inducă o adevărată transă prin virtuțile unui masaj capilar. Îndrăgostirea eroului nostru de fata cu „privire fixă, profesionistă”, este de fapt o arzătoare dorință de a evada din cotidianul tern, previzibil. Afectat de blocajul psihic, de imposibilitatea de a comunica, personajul recurge la provocarea unui imaginar flagrant: din pragul desnădejzii se reculege și iese din criză prin decizia faptei, prin împlinirea aceluia acte manqué. Acest Ladina hipersensitiv nu pregetă să-și someze obiectul adorației printr-un ultimatum: „Te iubesc”. La care „iubita” i-o întoarce: „De ce?”. Eroul se trezește. Acum știa. Alți text, „K 49”, impune prin

autenticitatea dialogului, semantica adolescenților la zi, prin adevărarea unei tipologii deviate, „Povestitorii” (Întotdeauna va veni toamna) învederează talentul analitic al autorului administrat unor personaje abulice și insurgente totodată, potențial sinucigașe. Lincențian (de la lince - răs?). Lavin, Nediu întrupează alienarea dezolantă, nimicnicia și ispita rancedă de evadare în alcool dintr-o lume ostilă: „Nu suporta să rămână treaz. Faptele, obiectele, vorbele, contururile erau mult prea dure, prea ascuțite. Săreau la el și-l zgăriau. Îl înnebunea sentimentul că trăiește într-o lume atât de rugoasă”. Accidentul de mașină căruia îi căzuse victimă Nediu a fost pretextul fatal ce-a declanșat și dezvoltat suferința și destrămarea unei prietenii, devenite singurul reazem al unor tineri încă mușea de inbuldul ieșirii din anonimul leșios. Abandonat de colegii și prietenii din respectiva redacție a Radioului, conformiști și feloni, eroul din „Emisia” face un infarct în direct, tragic destin ce-i umărește pe cei marcați de o ireversibilă vocație etică în condițiile libertății de selecție naturală. Bune resurse de invenție onirică are Teodor Hossu-Longin în povestirea „Înainte”, în care protagonistul înfăptuiește cu lux de amănunte o crimă: își omorâ iubita, pe Norina, în noaptea de ajun a căsătoriei civile. Psihanalitic vorbind, eroul nu-și prea dorea acel legământ oficial, din același irepresibil dor de autoaparență și neatârnamare: „Nu puteam fi întemnițat în nici un fel. Nu puteam fi legat de nimeni și nimic. Trebuia să rămân liber, să zbor, să alerg, să râd și să plâng atunci când vroiam. N-aveam nevoie de zăbală”. Din același aluat și motivații existențiale este plămădit și protagonistul din „Crima”, cea mai bună povestire. Având aversiune pentru ceea ce înseamnă ordine, simetrie, program, carieră socială, insurgentul nostru erou nămerește în viața unei fete, Coca, alături caracterial la

antipozi, fiind o maniacă a posesiunii ordonate, a certitudinilor riguroase, a abolirii oricăror surprize. Contrazisă în vocația ei de femeie-iederă de abaterile partenerului de la captivitatea cuplului, Coca se sinucide; smulgându-se din brațele aceluia se aruncă în fața metroului. Aflat acum în arestul poliției pentru cercetări, protagonistul este vizitat de un avocat rușos și înapt de a înțelege nivelul de complexitate și complicitate a „crimei”, dincolo de faptele sece. Prilej bun pentru autor de a descinde într-o sarcastică portretistică a imposturii autoritariste. Povestirea, în flashback, este bine condusă, ea și evoluția eroului de la orbire la rebeliune față de isteria achizitivă a Cocăi, dar și față de anchetatori, în definitiv față de un real anihilant, strivitor. Evadarea în visul cu masea de aur și apoi în sinucidere a eroului pecetluiește un destin incapabil de subordonare, afin „străinului” camusian.

Cartea lui Teodor Hossu-Longin nu este totuși lipsită de asperități și potențiale inerente ale debutului, cum ar fi: unele reminiscențe epigonice, evoluții epice nemotivate sau pripite, psihologii expediate în registrul procesului verbal. Dincolo de acestea nu i se poate nega autorului iscusința de a povesti interesant și chiar de a captiva. Serisul său este curat, credibil, original. Strădania autenticității există, bună conducătoare a unei tipologii perene în arzătoarea ei actualitate. Garanția acestui debut este dată și de limpezimea clasică a narației, în contrastul refetelor unui modernism supertechnologic sufocat în propriul narcisism.

*Cuvântul de spirit ca uleiul pe apă**
De la Ghiță Dinu Roll la ambasadorul Kalemberg care vorbea o franceză stricată* Între fabricanții de calambururi, Lemnarul și marile lui reușite* Elogiul cantinei făcut de Cioran și conflictul lui cu Mircea Eliade pe o temă feminină.

Un calambur sau un cuvânt de spirit, odată lansat, poate rămâne actual și valabil peste epoci. Îmi vine în minte spusa poetului Gheorghe Dinu care, vorbind de comilonii lui antifasciști din ilegalitatea comunistă, spunea: pușini am fost, mulți am rămas. El rostise asta pe timpul când comunismul venise la putere și toți ilegalii beneficiu de pensii grase și de mari favoruri nomenclaturiste. Dar iată că am trăit un Decembrie 1989, cu răsturnările lui, puse în contul revoluționarilor care, o zi și o noapte, ocupaseră centrul Bucureștilor expunându-și pieptul gurilor de tun și mitralierelor. Ei bine, cuvântul avangardistului Stephan Roll s-a putut și rostit, de unii din acești eroi, la numai un an după trăirea de noi schimbare, când au început să se elibereze certificatele de revoluționar, pe care numai poetul Florin Iaru a refuzat să și-l ridice. Evident, la fel se întâmpla și cu revoluționarii de acum, pușini au fost, mulți au rămas.

Calamburul este un joc de cuvinte bazat pe echivoc (asemănarea ca formă între două cuvinte, dar fiecare cu alt înțeles, uneori sensurile lor bătându-se chiar cap în cap). El ne vine de la francezi și aduce aminte de un fost ambasador al Germaniei la Paris, Kalemberg, care o rupea greu pe limba lui Voltaire stălcind cuvintele. Acest spirit de glumă (perla tautologică ce îi aparține tot lui Gheorghe Dinu) care este calamburul, fusese cultivat și a făcut spumă și în apele presei de stânga din deceniul patru, în special în pagina a doua a ziarelor *Facla* și *Zorile*.

Poetul Ion Barbu, bun prieten cu Cioculescu și Streinu, dar politic pe o poziție opusă lor, de dreapta legionară, se amuza și el cu jocul de-a calamburul. Îmi amintesc că s-a călțuit totuși public, cu respectivii critici, într-o polemică, folosind un limbaj destul de frust. Tot atunci Ion Barbu a aruncat o săgeată otrăvită și în direcția lui Lucian Blaga, numindu-l poetul transcendent și de dincolo. Din gura lui Ion Barbu am auzit pe atunci și o serie de calambururi pornografice, pe care pretindea că le făcuse Horia Furtună, închipuind o paralelă între cal și organul de reproducere bărbătesc, spus pe numele lui popular. Demonstrația începea cu fraza: *calul alcargă pe pistă*, urma apoi *calul merge la trap*, la galop, ca să sfârșescă prin *calul ajunge la potou*. Dar acțiunile paralele, corespunzătoare celui de al doilea termen, nu pot fi reproduse aici fiind prea buruienose. Acest limbaj era, însă, rostit atunci cu o seriozitate doctorală de autorul *Jocului secund*.

Din această cauză, a dificultății de a reproduce în scris un vocabular de atare gen, care pe Geo Bogza l-a costat închisoarea, două din cele mai bune calambururi făcute de Lemnarul au rămas doar în memoria apropiaților. Le vom deconspira mai pe la urma acestor rânduri, sugerând doar unii termeni. Ar fi să recunoaștem în ele piesele de vârf ale invenției lemnărești, marile lui reușite.

În redacție la *Facla*, Lemnarul urmărea atent scrisul altora din presă și din literatură, pentru a găsi perle, cu înțelesul de expresii hazardate și invalide gramatical, iar dintre clienții lui la acest capitol n-a lipsit nici Mircea Eliade, cu articolele de care acesta le publica regulat în săptămânalul *Viata*. Mircea Eliade era pe atunci mai mult jecăt eseistului de mare forță al generației, el se mpuse și ca autor al unui roman, *Maitrey*, publicat de Cultura Națională. De Eliade se mai

PĂSTRAREA SUB CHEIE A MARILOR CALAMBURURI

de VLAICU BĂRNĂ

vorbea și la mesele de la braseria Corso pe care el nu o frecventa, dar aici era client cunoscut un tânăr blond, foarte alb la față, care venea mereu în compania lui Petre Țuța, tânăr pe care-l chema Emil Cioran. Curând și acest Cioran, care la început nu prea fusese băgat în seamă la cafenea, a devenit și el o celebritate, printr-o carte publicată la Fundații, sumă de reflecții, pe cât de negativiste, pe atât de originale și fermecător scris. Nu s-a știut că cei doi autori erau prieteni până în ziua când Cioran l-a atacat în scris pe Eliade, pentru că acesta o jignise pe o doamnă artistă de teatru, scriitoare și teozoafă, ce i se adresase solicitându-l la un dialog pe teme de spiritualitate și de cultură, iar acesta a refuzat-o.

Cartea lui Cioran adusese cu ea vești și despre viața autorului ei. S-a aflat astfel că deși terminase de mult facultatea, Cioran locuia tot la un cămin studențesc, la doi pași de Corso și în vecinătatea Palatului Regal. Era căminul de pe fosta stradă Pictor Grigorescu, pe care bogatul hotelier Stănescu îl pusese la dispoziția studenților eminenți dar fără mijloace. Acolo l-a găsit pe Cioran colegul meu de facultate Septimiu Bucur. Tolerat acolo de bunăvoința proprietarului, Cioran avea privilegiul de a se scula când dorea și de a se întoarce în cămin la orice oră din noapte. El își luase licența dar toată ziua și-o petrecea la Biblioteca Fundației Carol I, scriile și nopțile la Corso, iar masa o lua la Cantina studențească Gutenberg de pe cheiul Dâmboviței. Probabil că în legătură cu această cantină apăruseră, printre studenții din respectivul cămin, niște versuri pe care le-am auzit de la colegul meu Bucur. Ele sunau așa:

„Cioran nu-i de la Cioara/Din Hunedoara/Ei e rășinăren/Abonat la Căpitan.”

Cioara era satul de unde un călugăr ortodox pe nume Visarion, pe la mijlocul veacului optprezece, se ridicase împotriva uniților, provocând o adevărată răscoală. Dacă Cioran aducea aminte de Visarion, ultimul vers din catren: *Abonat la Căpitan* se referea, desigur, la șeful Gărzii de Fier, Corneliu Codreanu. După propriile declarații, și din câte știm și eu, autorul *Culmilor Disperării* n-ar fi fost membru al partidului codrenist, dar socot că, sintagma *abonat* poate conduce la o altă implicație. Cantinele studenților, deși subvenționate de stat, erau conduse de un comitet făcut din studenți, iar respectivii erau toți legionari. Aceștia și acoliții lor aveau abonamente la masă, pe gratis pe când pentru restul studenților o masă costa 15 lei. Când nu aveau acești bani, noi, ceilalți, eram tolerați să intrăm pe la orele 12, când se deschidea cantina, și să ne umplem buzunarele cu pâinea care se afla în coșurile de pe masă. Este probabil că de un asemenea abonament de favoare beneficia și Cioran, ca publicist simpatizant al Gărzii. El și-a mărturisit mai târziu, de repetate ori, apetența pentru cantine, unde s-a hrănit aproape toată viața.

Arătase-mi altădată cum din admirația lui Cioran pentru marele sofist Petre Țuța, ieșise un foarte bun calambur, învidiat de Lemnarul. Era: *Cioran - suțărul lui Țuța*. Fusese omologat și atribuit lui Aurel Buteanu ziaristul, avocatul și deputatul național - țărănist de Cluj, care atunci când nu era la parlament îl găseai totdeauna la Corso sau la un meci de fotbal. Cât despre indispoziția cu care Lemnarul privea un calambur bun făcut de altcineva, pot cita un exemplu de zile mari. Auzisem că la o ședință de tribunal, un avocat pledant acuzându-l pe un delapidator cu numele Balaban îl prezentase judecătorului cu sintagma foarte expresivă: *Balaban cu laba la*

ban. Când i-am repetat-o lui Lemnarul scontând să-i aud exprimat entuziasmul la un astfel de caz, el a făcut o mută plictisită zicând că e o probă prea ușoară. Eu socoteam dimpotrivă. Dar asta nu înseamnă să nu-i recunoaștem meritele celui numit *Oscarlambur*, care i-a oscărmanat pe mulți, citându-i acele două calambururi socotite piese foarte reușite, de care vorbeam mai sus. Unul este răspunsul la întrebarea: *Care e diferența între pe-de-rost și pederast?* Răspunsul lui Lemnarul: *Dacă pe-de-rost înecamnă pe dinafară, pederast este exact opusul acestui înțeles*. Al doilea truvai de excepție, lemnăresc, se referă tot la lumea moravurilor speciale și sulfuroase. De astă-dată el reprezintă o construcție savantă, pe jumătate în limba latină, pe jumătate în românește, operată pe tiparul unei formule care definește principiul de bază al homeopatiei. Pentru cine nu cunoaște acest lucru, medicina homeopatică folosește, ca leac, tot sămânța (microbii) bolii pe care o combate. Formularea în limba latină a principiului homeopatiei este, cum scrie la carte: *Simili similibus curantur*. Iar Lemnarul a creat, pe tiparul acestui principiu, o formulă care definește practica predilectă a gay-lor de pretutindeni, în susținerea cărora Comunitatea Europeană nu ostenește să-și clameze tot sprijinul.

Iată transcrierea invenției lui Lemnarul: *Homini, hominibus... gulangur*. Cuvântul fantezist de după punctele care urmează celor două vocabule latine este pus de subsemnatul pentru a înlocui o expresie românească de trei silabe. Decriptarea se poate face ușor, înlocuind doar două litere din propusul cuvânt. Invenția lui Lemnarul, ca să sune pe tot tiparul ritmic al modelului ce a inspirat-o, își permite o mică licență de rostire așezând în contratimp un accent grav pe singura literă A din expresia românească obținută. Și veți vedea că această licență potențează hazul travaliului.

Unele calambururi ies din modificări făcute în litera proverbelor, cum ar fi suprarealistul *Pasărea Mihai Viteazu* derivat din *Pasărea mării viscază*. Tot dintr-un mult citat proverb în care e vorba de corbi se trage și nu mai puțin ciudata sintagmă *Cor la cor nu scoate ochii*, pe care am auzit-o de la muzicianul (compozitor, violist și dirijor) Costică Bobescu. Se refera la două formații corale dintr-un municipiu, care coexistau în pace. Tot din lumea muzicală, calambururi de calitate purtau marca prietenului și vecinului meu Paul Constantinescu și a creatorului corului *Madrigal*, maestrul Marin Constantin. Un alt inspirat mânăuitor de baghetă, Emanuel Elenescu, este dăruit și el cu talentul de a scoate din motocosirea unor puține cuvinte efecte de mare haz. Întâlnindu-l de curând mi-a spus în treacăt un calambur scos din citarea unor lucrări simfonice ale compozitorului Poulenc și mi-a produs elogiul pe care i l-a făcut un german după ce asistasese la un concert dirijat de el în țara lui Wagner. Acesta i-ar fi spus cu admirație: „Domnule Elenescu, noi n-avem un dirijor ca dumneata (apoi, după o mică pauză) dar nici nu avem nevoie”. Alți practicanți ai genului printre care artiști și oameni ai scrisului, pe care i-am apucat, au fost Adrian Maniu, Tudor Mușatescu și Ion Anestin. Din generația tânără postbelică, l-aș aminti pe poetul Baconski și pe criticii Paul Georgescu și Mihail Petroveanu, toți dispăruți. Între multele, foarte reușite cuvinte de spirit ale lui Paul Georgescu figurează și aserțiunea că *Uniunea Scriitorilor nu e decât forma Fondului Literar*.

PREA MULTĂ FRUMUSEȚE STRICĂ!

de MARIA LAIU

Se petrece, la noi, de o bună bucată de vreme, un fenomen cel puțin curios: regizorii mari nu mai au voie să greșească. Li se refuză parcă acest „drept”! Ei trebuie să fie, în orice clipă, geniali și să realizeze numai lucruri de excepție. E drept că publicul, neluându-se mereu după opiniile cronicarilor, „amendează” din când în când, pe cont propriu, producțiile mai puțin izbutite ale unor astfel de creatori, plecând la pauză. De cele mai multe ori însă, și aceștia reacționează cu destulă condescendență la faimă, aplaudând cu multă abnegație spectacole, cu siguranță nu inepte, dar mai nereușite decât altele ale acelorași directori de scenă.

Înainte de Sărbători, invitați fiind de Teatrul Național din Craiova, am putut vedea mult așteptata premieră cu *Timon din Atena* de Shakespeare, în regia lui Mihai Măniuțiu, scenografia sculptorului Aurel Vlad și cu Ilie Gheorghe în rolul titular. Prestigiul instituției și a creatorilor implicați în acest proiect este de netăgăduit, dar trebuie să recunoaștem că spectacolul, deși incitant ca propunere, este lipsit de strălucire.

Aș vrea să se înțeleagă bine că nu compar creația lui Mihai Măniuțiu cu cea a vreunui

artist mediocru, ci mă refer strict la reprezentarea craioveană privită în raport cu alte monotării ale aceluiași regizor (de-ar fi să amintesc doar *Lectia*, *Caligula*, *Richard al II-lea*).

Aflăm, în legătură cu această versiune scenică, din caietul-program, că Mihai Măniuțiu a simțit de astă dată „nevoia unei tratări radicale, a unei atitudini radicale (...) și care să închidă mai multe voci creatoare în spectacol: și vocea plastică, și vocea decorurilor, și vocea spațiului - în dialog unele cu altele și toate cu actorii”.

Într-adevăr, la nivelul spațiului scenic, „vocea plastică și vocea decorurilor” ne uimește prin frumusețe și forța sugestiei. O gravă fisură se produce însă, în momentul în care acestea ar trebui să intre în dialog cu actorii. Cu excepția Gabrielei Baciu, în rolul Spectrului (personaj mut, inventat de regizor și regăsit adesea și în alte spectacole ale sale), interpretat cu teribilă expresivitate, artiștii craioveni sunt pur și simplu anihilați de puterea de seducție a imaginilor, realizate fie la nivel coregrafic, dar mai ales la cel scenografic, prin apariția unui număr impresionant de statui supradimensionate - reprezentând același chip în diverse ipostaze,

tulburătoare metaforă a mulțimii văzute ca un monstru cu mai multe capete - a unor cortine fabulos pictate, a unui „nisip” roșu care împrășcă scena la un moment dat, a unei bile imense de culoarea bronzului.

Accastă „desincronizare” între text și imagine dă senzația unui spectacol rece, impersonal, interesant de văzut, dar lipsit de emoție. Cele două fețe ale lui Timon, generozitatea, apoi ura față de oameni/omenire, sunt mai mult expuse de interpret decât simțite. Puternica personalitate a lui Ilie Gheorghe se risipește în tirade rostite cu profesionalism, dar fără dramatism.

Întrecuta reprezentație, deși fastuoasă, suferă de prea multă frumusețe (fără acoperire în aur curat!). Poate că e bine să ne menajăm artiștii de incontestabilă valoare. Socotesc, totuși, că sunt clipe când trebuie să recunoaștem că, uncori, Regele e gol! Fără a constitui neapărat un eșec, *Timon din Atena* rămâne mai mult opera lui Aurel Vlad. Ne aflăm parcă la o expoziție de artă plastică - fascinantă expoziție! - la care se rostesc, cu decență, pe o muzică nu întotdeauna potrivită, replici shakespearicene. Păcat că de la festin lipsește tocmai autorul!

muzică

Filarmonica de Stat „George Enescu” din București, prin cele două săli: Ateneul Român și Sala Auditorium a Muzeului Național de Artă al României, încântă constant publicul bucureștean, prin manifestări muzicale de înaltă ținută artistică. Astfel, am urmărit, în Sala Auditorium, un excelent recital al sopranei Liana Podlovschi, cu arii de concert și din opere celebre, având-o ca acompaniatoare pe pianista Gönul Abdula.

Absolventă a Facultății de Litere și a Universității de Muzică din București, secția pian, Liana Podlovschi și-a afirmat calitățile artistice, mai ales în domeniul muzicii de cameră. Publicul meloman din țară, ca și cel din străinătate, unde a întreprins numeroase turnee în: Bulgaria, Cehia, Franța, Germania,

REVERBERAȚII LIRICE

de SILVIAN GEORGEȘCU

Italia, Letonia, Lituania, Olanda, Polonia, Rusia, Slovacia, Ungaria, S.U.A., i-a apreciat la superlativ sensibilitatea interpretativă, de cele mai multe ori ca parteneră a soțului său Daniel Podlovschi, reputatul nostru violonist. În recitaluri de muzică de cameră. Dând curs vechii sale pasiuni pentru canto - clasic, ea a studiat cu dăruire și perseverență cu regretata noastră cântăreață și profesoară Arta Floreșcu. A susținut concerte, ca solistă, cu majoritatea orchestrelor filarmonice din țară, susținând, în același timp, roluri din diferite opere în teatrele noastre lirice și din străinătate.

În deschiderea programului recitalului de care ne ocupăm, Liana Podlovschi a interpretat două arii de concert: *Vado, ma dove? - oh, Deil. KV 384* și *Misera, dove sont! - Ah non son io che parlo, KV 369* de Mozart, lucrări ample de apreciable încărcături emoționale, cu largi frazări și respirații susținute; ca și piesa *Ah! Perfido, Op. 65* de Beethoven, caracterizată prin lirism, ce se îmbină cu tensiuni expresive și

accente dramatice. Ele au cerut interpretei calități vocale de mare finețe și rafinament, pentru a realiza autentice trăiri sufletești cuprinse în aceste creații de referință, unice în literatura genului. Largul diapazon tehnic și expresiv l-am putut remarca și în interpretarea unor arii din operele: *Adriana Lecouvreur* de Cilea, *La Wally* de Catalani și *Paiate* de Leoncavallo. Prin folosirea unei mimici și gestici sugestive, solista a adus un plus în reliefarea trăsăturilor sufletești caracteristice personajelor din operele interpretate. De la ariile clasice de concert, la cele din operele compozitorilor italieni, Liana Podlovschi ne-a devăzuit, în continuare, noi fațete ale disponibilităților sale vocale, prin interpretarea a trei arii din opera *Porgy and Bess* de Gershwin. Cu o culoare timbrală specifică, dominată de inflexiuni înfloritoare ale acestei muzici, în stilul blues-ului negru, prin exotismul lor, ariile: *Summertime*, *The man I love* și *My man's gone now* au adus o noutate mult apreciată de public.

Cuvinte de apreciere se cuvin a fi aduse excelentului acompaniament pianistic al interpretei Gönul Abdula, parteneră preferată în multe recitaluri de solista de față, și ca cu o bogată și susținută activitate artistică desfășurată în țară, ca și peste hotare. Cele două protagoniste au asigurat deopotrivă și de astă dată succesul acestei reușite manifestări.

„Am salutat cu bucurie, reușind să particip la ea, prima întâlnire a scriitorilor români de la Neptun, în 1995. Inițiativa Uniunii Scriitorilor (a președintelui Laurențiu Ulici și a Consiliului US) a constituit prima și aproape singura încercare de rezolvare a problemei apartheidului existent între scriitorii români, indiferent de locul în care își duc ei existența trupească. Fiindcă nimeni nu poate contesta faptul că, în ce privește *spiritualitatea*, toți acești scriitori români, ha chiar și cei originari,

fără comentarii

doar, din România, așa cum este cazul scriitorilor evrei de limbă română, *trăiesc în spiritualitatea românească*, exprimând-o, fiecare în repertoriu și manieră proprii, tot în limba română. Mobilurile tentativei de perpetuare a acestui apartheid, cred că at trebui, la ora actuală să fie destul de transparente pentru oricine. Este vorba, nici și mult nici mai puțin, de dimensiunile „osului” (ciolanului) amintit, de tendința haitei de a și-l rezerva la modul exclusiv. Este, recunoaștem, un ciolan mult intrat la apă - cultura are nevoie de un fundament economic sănătos, iar acesta lipsește României de azi -, mai ales de când libertatea de expresie, recent câștigată, îl face pe scriitor neinteresant pentru înhămarea la carul propagandei partidului unic”.

(Radu Bărbulescu - Vatra)

Miercuri 20 ianuarie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 12,30 - **O samă de cuvinte**. Istoria limbajului filosofic românesc; Arte poetice; Corectitudine și greșeală. Colaborează prof. univ. dr. Paul Miclău și prof. univ. dr. Marin Diaconu. Redactor: Emil Ruiană.

La ora 20,45 pe C.R.C. - **București, istorii scrise și nescrise**. O copilărie în Parcul Kiseleff. Colaborează Alexandru Ștefănescu. Redactor: Victoria Dimitriu.

La 21,30, pe C.R.C. - **Portrete și evocări literare**. Ion Frunzetti. Colaborează Dan Grigorescu, Nicolae Florescu și Ioana Vlasiu. Redactor: Anca Mateescu.

Joi 21 ianuarie, pe C.R.C., la ora 12,30 - **Miorița**. Mihai Eminescu și cultura populară. Participă: prof. Mihai Pop, cercetător doctor Sabina Ispas și Ion Pogorilovschi. Redactor: Ion Moanță.

Vineri 22 ianuarie, pe C.R.C., la ora 21,30 - **Dicționar de literatură universală**. Ernst Jung și recursul la memorie. Jurnalele scriitorului în comentariul critic al lui Dan Hăulică. Redactor: Titus Vîjjeu.

La 23,50, pe C.R.C., - **Poezie universală**. Poeme de Saadi (poet persan, 1215-1292). Traduceri de George Dan și Vasile Sofineti. Lectura: actrița Elena Sereda. Redactor: Dan Verona.

Sâmbătă 23 ianuarie, pe C.R.C., la ora 9,50 - **Poezie românească**. Florența Albu. Versuri în lectura autoarei. Redactor: Ioana Diaconescu.

La ora 16,30, pe C.R.C. - **Artele spectacolului**. Invitatul emisiunii: Dan Nasta

În numărul din 18 decembrie 1998 al revistei „România Mare” a apărut un articol semnat de Ilie Neacșu, plin de insulte incalificabile la adresa lui Cristian Tudor-Popescu, scriitor și redactor-șef al cotidianului „Adevărul”.

Nu e prima oară când revista cu pricina adăpostește astfel de insanități la adresa scriitorilor români. Dar, de această dată, autorul articolului, care este și deputat în Parlamentul Românici, nu s-a mulțumit să insulte, ci și-a permis să instige pe membrii PRM la molestarea scriitorului. Uniunea Scriitorilor protestează împotriva acestui act de incitare la ură și violență, nedemn de România contemporană, și adresează Procurorului General al României cererea de a se sesiza în legătură cu cazul menționat.

Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România

la 80 de ani; File din istoria teatrului universal: dramaturgia lui August Strindberg. Colaborează Ioana Mărgineanu. Redactor Julieta Țintea.

La ora 23,50, pe C.R.C. - **Poezie universală**. Versuri de Arthur Rimbaud în traducerea Elisabetei Isanos și în lectura autorului Răzvan Ionescu.

Duminică 24 ianuarie, pe C.R.C., la ora 12,00 - **Meridianele poeziei**. Pagini din lirica românească „Mic manual de fericire perfectă”. Versuri de Ilarie Voronca. Redactor: Liliana Moldovan.

La 12,30, pe C.R.C. - **Cafenea literar-artistică**. Filatelia - pasiune, artă, istorie. Invitați: membri ai Federației Filatelice Române, Șerban Drăgușanu, Sorin Pantiș, Ulm Spineanu, Mircea Stănculescu. Redactor: Nicolae Breh Popescu.

La 17,15, pe C.R.C. - **Revista literară radio**. Editorialul emisiunii: „Cartea - obiect spiritual” - „Farmece” de Mira Simian; „Rătăciră Domnului” - un roman la sfârșit de veac - convorbire cu Marius Tupan; Parodii de Stelian Filip. Redactor: Maria Urbanovici.

Luni 25 ianuarie, pe C.R.C., la ora 21,30 - **Diaspora literară**. Poezia lui Flaviu Cristian între experiență existențială și dialog cu transcendentul. Colaborează Ana Blandiana și Al. Cistețean. Redactor: Ileana Corbea.

Marți 26 ianuarie, pe C.R.C., la ora 9,50 - **Poezie românească**. Aurora Cornu. Versuri în interpretarea actriței Adina Popescu.

La 11,45, pe C.R.C. - **Viața cărților**. Actualitatea editorială. Redactor: Dorin Orzan.

Biblioteca noastră

1) **Fără vârstă** (Adrian Popescu), versuri, Ed. Cartea Românească, preț neprecizat.

2) **La marginea lui Dumnezeu** (Gabriel Chifu), versuri, Ed. Cartea Românească, preț neprecizat.

3) **Impozit pe viață** (Mircea Constantinescu), proză, Ed. Cartea Românească, preț neprecizat.

4) **Te rog mai trăiește puțin** (Mircea Constantinescu), proză, Ed. Eminescu, preț neprecizat.

5) **Champs-Élysées** (Emil Mladin), proză, Ed. Cartea Românească, preț neprecizat.

6) **Navigând, navigând** (Barbu Cioculescu), versuri, Ed. Cartea Românească, preț neprecizat.

7) **O lume a dialogului** (Romulus Diaconescu), interviuri, Ed. Cartea Românească, preț neprecizat.

8) **Improvizații pe cifraj armonic** (Const. Severin) versuri, Ed. Axa, 10.000 lei.

9) **Complicitate** (Adrian Alui Gheorghe), versuri, Ed. Libra, preț neprecizat.

10) **Inventarul iernilor** (Petru Maier Bianu), proză, Ed. Cartea Românească, preț neprecizat.

11) **Cartea de întoarcere** (Toma Grigore), versuri, Ed. Eminescu, preț neprecizat.

12) **De ce atâta singurătate** (Sebastian Ciulei), versuri, Ed. Fiat Lux, preț neprecizat.

13) **Regizor pe patru continente** (Ileana Berlogea), monografie, Ed. Rampa și Ecranul, 20.000 lei.

14) **Călătorind prin Țara frunzei de arțar** (Ion Segărceanu și Cristina Segărceanu-Udrea), reportaje, Ed. Interprint, preț neprecizat.

Într-o lume doldora de justițieri și împăiați, de reviste înțepenite - până la atingerea umorului involuntar! - și scandaloase, a reînviat **Pupăza**, revistă lunatică de satiră și umor, al cărei penaj îl asigură colaboratorul nostru permanent, Lucian Perța. Apărută în condiții grafice remarcabile, cu texte diverse și inspirate (semnează, printre alții, Ioan Groșan, Lucian Perța, Gheorghe Pârja, Gheorghe Roman, Vasile Iuga, Radu G. Teșosu), îi urăm **Pupezei** zbor lung, înalt și cu sonorități hazoase.

milan kundera

SIMPOZION DESPRE
FECUNDITATEA EXCESIVĂ

Bertlef le ură bun venit celor doi oaspeți și Iacob, rotindu-și privirea prin încăpere, se apropie de un tablou ce înfațișa chipul unui sfânt cu barbă:

- Am auzit ce pictați, îi spuse apoi lui Bertlef.

- Da, răspuse Bertlef. Acesta-i sfântul Lazăr, patronul meu.

- Și de ce i-ați făcut un nimb albastru?! se minună Iacob.

- Mă bucur că puneți această întrebare. De obicei oamenii privesc un tablou și habar n-au ce văd. Am pictat nimbul albastru pentru simplul motiv că nimbul e într-adevăr albastru.

Iacob se minună pentru a doua oară și Bertlef continuă:

- Oamenii devotați Domnului printr-o dragoste deosebit de puternică sunt răsplătiți cu o bucurie sfântă ce se revarsă în lăuntrul lor și de acolo iradiază în afară. Lumina acelei bucurii divine e blândă și tăcută și are culoarea azurului ceresc.

- Un moment, îl întrerupse Iacob. Dumneata crezi că nimbul e mai mult decât un simbol plastic?

- Bineînțeles, răspuse Bertlef! Să nu vă închipuiți însă, că din capetele sfinților el răsare neîncetat și că sfinții umblă prin lume ca niște felinare în marș. Se înțelege că nu. Numai în anumite clipe de mare bucurie lăuntrică izvorăște din ei o strălucire albăstruie. În primele secole după moartea lui Isus, când au existat mulți sfinți și mulți dintre cei ce i-au cunoscut de aproape, nimeni nu s-a îndoit de culoarea nimbului, și în toate tablourile și frescele epocii îl veți găsi albastru. Abia din secolul al cincilea încep pictorii să-l înfațișeze, treptat, și în alte culori, de pildă în oranj sau galben, pentru ca apoi, în gotic, să devină numai auriu. Era, desigur, mai decorativ și exprimă mai bine puterea pământescă și gloria bisericii. Adevăratului nimb însă, acesta nu se ascamă cu nimic mai mult decât biserica vremii creștinismului original.

- Asta n-am știut, spuse Iacob în timp ce Bertlef se îndrepta spre un mic bufet, plin cu sticle de alcool. După ce se tocni cu cei doi oaspeți cărei sticle să-i acorde prioritate și, în sfârșit, umplu trei pahare cu coniac, se întoarse spre doctorul Slama:

- Sper să nu-l uitați pe tatăl acela nefericit. Țin foarte mult să-l ajutați...

Slama îl asigură că totul se va sfârși cu bine și Iacob întrebă despre ce-i vorba. După ce i se dădură explicațiile cuvenite (să apreciem aici nobila discreție a celor doi bărbați: nici în fața lui Iacob nu dezvăluiră vreun nume), acesta din urmă își exprimă marea sa compasiune față de necunoscutul fecundator:

- Cine dintre noi n-a avut parte de un asemenea martiriu! E una din marile încercări ale vieții. Cei care cedează și devin tați împotriva dorinței lor suferă o înfrângere pe viață. Pe urmă devin răi ca toți oamenii înfrânți și le doresc aceeași soartă tuturor bărbaților.

- Prietene! izbucni Bertlef. Așa vorbești dumneata în fața unui tată fericit? Dacă mai zăbovești pe aici două-trei zile, îl vei vedea pe frumosul meu fiu și vei retracta cele spuse acum!

- Nu voi retracta, spuse Iacob, pentru că dumneata n-ai devenit tată împotriva voinței duminale!

- Asta pot să jur. Sunt tată din propria-mi voință, și din voința doctorului Slama.

Doctorul Slama încuviință satisfăcut, declarând că și el are altă părere decât Iacob asupra paternității, mărturie stând, de altfel, starea binecuvântată a iubitei sale Mimi.

- Singurul lucru, țin să adauge, care mă îndeamnă la un anume scepticism față de reproducere este neînțeleapta alegere a părinților. E de necrezut că indivizi hidoși se încumetă să se înmulțească, închipuindu-și, de bună seamă, că povara slujeniei devine mai ușoară împărțind-o cu urmași.

Bertlef denumi punctul de vedere al doctorului Slama rasism estetic:

- Nu uitați că nu numai Socrate a fost o pocitanie, ci și multe dintre anantele celebre nu s-au remarcat printr-o perfecțiune a trupului. Rasismul estetic e, aproape întotdeauna, o manifestare a lipsei de experiență. Cei ce n-au pătruns prea mult în lumea bunurilor amoroase pot judeca femeile numai după ceea ce văd, pe când cei ce le cunosc, cu adevărat, știu că ochii sunt în stare să comunice doar o frântură infimă din ceea ce

ne poate oferi femeia. Când Dumnezeu a îndemnat omenirea să se iubească și să se înmulțească, s-au gândit, domnule doctor, la cei urâți și la cei frumoși, deopotrivă. De altfel, sunt convins că criteriul estetic e de la diavol, nu de la Dumnezeu. În rai nimeni n-a deosebit urâtenia de frumusețe.

Pe urmă interveni în discuție Iacob, afirmând că motivele estetice n-au jucat nici un rol în dezgustul lui de a se reproduce:

- Aș putea invoca însă, alte zece motive care mă determină să nu fiu tată.

- Sunt curios să le aflu, spuse Bertlef.

- În primul rând nu-mi place maternitatea, reluă Iacob și, după o clipă de gândire continuă: Epoca modernă și-a demascat toate miturile. Copilăria nu mai e de mult o vârstă a inocenței. Freud a descoperit sexualitatea pruncului și ne-a spus totul despre Oedip. Doar Jokasta a mai rămas învăluită și nimeni nu se încumeta să smulgă de pe veșmântul. Maternitatea e ultimul și cel mai mare tabu, incluzând în ea și cel mai mare blestem. Nu există mai mare subjugare decât a mamei față de copil. Această subjugare schilodește pentru totdeauna sufletul copilului, iar mamei îi pregătește, la maturizarea copilului, cel mai cumplit chin amoros din câte există. Repet, maternitatea e un blestem și nu vreau să-l înmulțesc.

- Mai departe, spuse Bertlef.

- Alt motiv ar fi acela că nu vreau să înmulțesc mamele, rosti Iacob oarecum încurcat. Mi-e drag corpul femeii și mi-e silă de imaginea sânelui iubit transformându-se într-o pungă cu lapte.

- Mai departe, spuse Bertlef.

- Domnul doctor ne va confirma, cu siguranță, faptul că femeile aflate în spital după întreruperea sarcinii sunt tratate medicii și de surori mult mai prost decât născătoarele; își manifestă față de ele un anumit dispreț, în ciuda faptului că acestea vor avea și ele nevoie, măcar o dată în viață, de o asemenea intervenție. Atitudinea aceasta e, însă, în ele mai puternică decât orice reflecție, deoarece cultul nașterii e un dictat al naturii. De aceea să nu căutați în propaganda referitoare la sporirea populației nici un argument rațional. Credeți că din morala bisericii privind reproducerea se aude glasul lui Isus sau că din propaganda de stat, comunistă propovăduind natalitatea, vă vorbește Marx? Prin însăși dorința de a-și păstra seminția pe mica sa planetă, omenirea se va sufoca, și asta, curând. Dar propaganda își vede mai departe de ale ei și publicul lăcrimează înduioșat la vederea mamei alăptând, sau a pruncului necuvântător schimonosindu-se la față. Mă dezgustă această imagine. Când îmi închipui că ar trebui să mă aplec, alături de alte milioane de entuziaști, cu un zâmbet nătâng asupra unui cărucior de copil, mă trec fiori de gheață pe șira spinării...

- Mai departe, spuse Bertlef.

- Și, desigur, trebuie să mă mai gândesc și la altceva: în ce lume aș trimite acest copil? Mi-l-ar lua curând la școală și i s-ar băga în cap neadevărurile împotriva cărora eu însumi am luptat, zadarnic, toată viața. Să privesc cur

crește din vlăstarul meu un prostănac conformist? Sau să-i predau lumea ideilor mele și să privesc cât e de nefericit, fiindcă se îndreaptă, ca mine, spre aceleași conflicte?...

- Mai departe, spuse Bertlef.

- Și, firește, trebuie să mă gândesc și la mine. În țara asta copiii sunt pedepsiți pentru inobediiența părinților și părinții pentru inobediiența copiilor. Câți tineri n-au fost dați afară din școli, pentru că părinții lor au căzut în dizgrație? Și câți părinți nu s-au împăcat cu lașitatea pe viață, ca să nu le facă rău copiilor! Cine vrea să-și păstreze aici măcar o anumită libertate, nu trebuie să aibă copii, spuse Iacob și amuți.

- Vă mai lipsese cinci motive ca să desăvârșiți decalogul, îl incită Bertlef.

- Ultimul motiv e atât de mare, încât ține cât cinci, răspuse Iacob. A avea un copil înseamnă a-ți exprima acordul absolut cu omul. Dacă am un copil e ca și când aş spune: M-am născut, am cunoscut viața și am constatat că e atât de bună încât merită să fie repetată.

- Și dumneata n-ai găsit-o bună? întrebă Bertlef.

Iacob se strădui să fie foarte exact și răspuse cu prudență:

- Știu doar atât, că niciodată n-aș putea spune din adâncul convingerii mele: omul e o creatură remarcabilă și merită a fi repetat.

- Asta fiindcă ai cunoscut viața dintr-o singură latură și încă cea mai proastă, interveni doctorul Slama. Niciodată n-ai știut să trăiești. Întotdeauna ai crezut că datoria ta e să fii, cum se spune, pe fază. În miezul

evenimentelor. Dar care a fost evenimentul tău?

Politica. Iar politica e cel mai necesar și mai lipsit de valoare element al vieții. Politica e spuma murdară a râului, în timp ce viața propriu-zisă a râului se desfășoară mult mai adânc.

Cercetările privind fecunditatea femeii durează de milenii. Ele constituie o istorie temeinică și demnă de încredere. Iar ei îi este absolut indiferent ce guvern e la putere în momentul respectiv. Eu, care îmbrac mănușa de cauciuc și cercetez organele femeiești, sunt mult mai mult în miezul vieții decât tine, care era cât pe ce să-ți pierzi viața de atâta grijă pentru fericirea poporului.

În loc să se apere, Iacob încuviință reproșurile prietenului său și, încurajat, doctorul Slama continuă:

- Arhimede cu cercurile lui, Michelangelo cu bucățile de piatră, Pasteur cu eprubetele, numai aceștia au schimbat viața oamenilor și au făcut, într-adevăr, o istorie bună, în timp ce politicienii... și Slama amuți, dând din mână disprețuitor.

- În timp ce politicienii? întrebă Iacob și continuă: Să-ți spun eu: Dacă știința și arta sunt, într-adevăr, legitima și autentică arenă a istoriei, atunci politica e, dimpotrivă, laboratorul închis al științei, unde se fac experiențele inedite cu omul. Exemplarele

umane de experiență sunt aruncate aici în abisuri și din nou ridicate și readuse pe scenă, ispitiți cu aplauze și speriate cu ștreangul, denunțate și silite să denunțe. Am lucrat în acest laborator ca laborant, dar de câteva ori am servit și ca victimă a vivisechiei. Știu că n-am realizat nici o valoare (ca toți cei ce au lucrat acolo cu mine), dar am aflat mai mult decât alții ce este omul.

- Te înțeleg, spuse Bertlef, și cunosc acest laborator, chiar dacă, personal, n-am fost niciodată în el ca laborant, ci întotdeauna doar un simplu cobai. Războiul m-a surprins în Germania. Femeia pe care o iubeam atunci m-a denunțat gestapoului. Au venit la ea și i-au arătat o fotografie de-ale mele în care mă îmbrățișam cu o altă femeie. Povestea asta a rănit-o cumplit, și dumneata știi că dragostea capătă adeseori înfățișarea urii. Am intrat în pușcărie cu simțământul că am ajuns acolo din dragoste. Nu e oare minunat să te trezești în labele gestapoului și să știi că asta e de fapt privilegiul unui om iubit peste măsură?

- Dacă m-a dezgustat ceva nespus de

Războiul m-a surprins în Germania. Femeia pe care o iubeam atunci m-a denunțat gestapoului. Au venit la ea și i-au arătat o fotografie de-ale mele în care mă îmbrățișam cu o altă femeie. Povestea asta a rănit-o cumplit, și dumneata știi că dragostea capătă adeseori înfățișarea urii. Am intrat în pușcărie cu simțământul că am ajuns acolo din dragoste. Nu e oare minunat să te trezești în labele gestapoului și să știi că asta e de fapt privilegiul unui om iubit peste măsură?

- Dacă m-a dezgustat ceva nespus de mult la om, răspuse Iacob, a fost felul în care cruzimea, josnicia și mărginirea lui au știut să îmbrace o înfățișare lirică. Femeia care v-a trimis la moarte s-a bucurat de acest lucru ca de o faptă sentimentală a dragostei rănite. Iar dumneata te-ai dus la ștreang din pricina unei femei mărginite, cu sentimentul că joci un rol într-o tragedie scrisă pentru dumneata de marele Shakespeare.

mult la om, răspuse Iacob, a fost felul în care cruzimea, josnicia și mărginirea lui au știut să îmbrace o înfățișare lirică. Femeia care v-a trimis la moarte s-a bucurat de acest lucru ca de o faptă sentimentală a dragostei rănite. Iar dumneata te-ai dus la ștreang din pricina unei femei mărginite, cu sentimentul că joci un rol într-o tragedie scrisă pentru dumneata de marele Shakespeare.

- După război a venit la mine plângând, continuă Bertlef, ea și când n-ar fi auzit obiecțiile lui Iacob. Și i-am spus: Nu-ți fie teamă de nimic, Bertlef nu se răzbună niciodată.

- Adeseori mă gândesc la regele Irod, interveni Iacob. Cunoașteți povestea. Se spune că ar fi aflat de nașterea viitorului rege iudeu și, de teamă pentru tronul lui, a poruncit să fie asinași toți pruncii. Eu mi-l închipui pe Irod altfel, chiar dacă știu că asta nu-i decât un joc al imaginației. După mine, Irod a fost un rege instruit, înțelept și de o mare noblețe, care a lucrat multă vreme în laboratorul politicii și a învățat ce-i viața și omul. Bărbatul acesta a înțeles că omul nu trebuia creat. De altfel, îndoielile lui n-au fost chiar atât de păcătoase și nelalocul lor. Dacă nu mă înșel, și Dumnezeu s-a îndoit de om și a fost preocupat de ideea de-a anula această operă a Sa.

- Da, încuviință Bertlef, despre asta scrie Moise în al șaselea capitol al Genezei. Voi

șterge omul de pe fața pământului, fiindcă-îmi pare rău că l-am făcut.

- Și poate că n-a fost decât un moment de slăbiciune a Creatorului, îngăduindu-i în cele din urmă lui Noe să se salveze pe corabia lui, ca povestea omenirii să înceapă din nou. Putem fi siguri că Dumnezeu n-a regretat niciodată această clipă de slăbiciune? Numai că, indiferent dacă a regretat sau nu, nu mai era nimic de făcut. Dumnezeu nu se poate face de răs schimbându-și mereu deciziile. Dar, dacă a fost El însuși cel ce a pogorât acel gând în mintea lui Irod? Putem, oare, să excludem această ipoteză?

Bertlef strânse doar din umeri, fără să scoată o vorbă.

- Irod a fost rege. Nu răspundea numai de el. Nu putea să-și spună ca mine: alții n-au decât să facă ce vor, eu nu mă reproduc. Irod a fost rege și știa că trebuie să decidă și pentru alții, nu numai pentru el și a decis, pentru omenire, ca omul să nu se mai repete. Și astfel a început masacrarea pruncilor. Și n-a făcut asta din motive atât de josnice, cum i le

atribuie tradiția. Irod a fost animat de cea mai nobilă strădanie de a elibera, în sfârșit, lumea din ghearele omului.

- Interpretarea dumitale cu privire la Irod îmi place, spuse Bertlef. Îmi place atât de mult, încât, începând de azi, o să-mi imaginez asasinarea pruncilor, așa cum și-o imaginezi și dumneata. Dar nu uita că tocmai în perioada în care Irod a decis încetarea omenirii, s-a născut, la Betleem, un băiețel care a scăpat cuțitului său. Pe urmă, acest băiețel a crescut și

le-a spus oamenilor că e nevoie de un singur lucru pentru care merită să trăiești: să ne iubim unii pe alții. Poate că Irod a fost mai instruit și mai experimentat decât el. Isus era de fapt un tinerel care, probabil, nu știa prea multe despre viață. Poate că toată învățătura lui e explicabilă numai prin tinerețea și lipsa lui de experiență. Dacă vrei, prin naivitatea lui. Și totuși, a avut dreptate.

- Dreptate? Cine a demonstrat-o? întrebă Iacob, cu un aer combativ.

- Nimeni, răspuse Bertlef. Nimeni n-a demonstrat-o și nimeni n-o va demonstra. Isus l-a iubit atât de mult pe Tătal său, încât n-a putut să admită că opera LUI n-a fost bună. De aceea, litigiul dintre el și Irod poate fi soluționat numai de inimile noastre. Merită să fii om sau nu? N-am pentru asta nici un argument, dar cred, împreună cu Isus, că da. Și, arătând cu mâna spre doctorul Slama, Bertlef adăugă, zâmbind. De altfel, pentru asta am și trimis-o aici pe soția mea, ca s-o trateze domnul doctor Slama, care, în ochii mei, este unul dintre slinții apostoli ai lui Isus, fiindcă știe să facă minuni și să trezească la viață pânțelele somnolente ale femeilor. Ridică paharul în sănătatea lui!

CLIVAJELE ESTETICE ȘI IDEOLOGICE DIN MANIFESTELE MODERNISMULUI BRAZILIAN

Personalitate culturală polivalentă, este poet, eseist, profesor universitar, director al prestigioasei reviste literare Nova Renasença, promotor al studiilor persoane. A obținut doctoratul la Paris cu o teză despre Fernando Pessoa, orientată de Roland Barthes, în 1971. Dintre operele sale critice cităm: Fernando Pessoa ou o Poetodrama/Fernando Pessoa sau Poetodrama (1982), Poietica de Barthes/Poietica lui Barthes (1980), A Pátria de Pessoa ou a Lingua Mátria/Patria lui Pessoa sau Limba Matrie (1985), Poligrafias Poéticas/Poligrafii poetice (1994); iar dintre volumele de poeme: Os Sinais e a Origem/Semnele și Originea (1967), Gramática Grefa/Gramatica greacă (1985), Amar a Sul/A iubi la Sud (1997). Este, din 1997, Ambasador al Portugaliei în România.

Se știe că Modernismul brazilian, care a marcat un moment decisiv în conștientizarea identității culturale în singura țară de limbă portugheză din America Latină, la un secol după cucerirea independenței politice, se distinge net de ceea ce a fost desemnat prin termenul de «Modernism» în țările de limbă spaniolă. Dacă acesta din urmă nu e decât un avatar al simbolismului *fin-de-siècle*, căruia poezi precum Ruben Darío, Herrera y Reissig, José Martí și atâția alții, aparținând diferitelor literaturi hispano-americane, i-au infuzat diverse nuanțe, chiar dacă într-o tonalitate asemănătoare aceleia a omologilor lor din epocă, în Brazilia, dimpotrivă, termenul de modernism este folosit - *mutatis mutandis* - ca și în Portugalia, pentru a desemna mișcările de avangardă care au cunoscut înflorirea în primele decenii ale acestui secol, înainte de a se răspândi în spațiul sud-american sau aiurea.

Dacă în Portugalia mișcarea modernistă, prin revistele *Orpheu* și *Portugal Futurista*, sub egida unor figuri carismatice ca Fernando Pessoa, Mário de Sá Carneiro și Almada Negreiros, a devansat, spre 1915-1917, chiar în toiul primului război mondial, Modernismul brazilian, consecință a post-simbolismului, înainte de a-l depăși pe acesta din urmă prin esteticile «senzaționismului» și «intersecționismului», confruntate de Pessoa cu acelea ale futurismului și cubismului, e tocmai pentru că în contextul cultural și literar al aceluia moment crucial al secolului, în ciuda apelurilor la o «Renaștere Portugheză» lansate de câțiva intelectuali patrioți și republicani, consecințele esteticii decadentismului erau încă, din punct de vedere poetic, dominante, ele coexistând o vreme cu experiențele avangardiste ce veneau dinspre Paris prin poezii și artiștii expatriați. De aceea, nu surprinde faptul că doi poeți de extracție apropiată încă simbolismului, Ronald de Carvalho și Eduardo Guimaraens, participă la activitatea revistei *Orpheu* cumva împotriva Modernismului predominant în revistă, chiar

dacă primul avea să fie prezent, ceva mai târziu, în Brazilia, în cadrul Săptămânii de Artă Modernă. Momentele poetice și estetice portugheze și braziliene nu coincideau, în ciuda câtorva intersecționări, pentru că mizele istorice, ideologice și culturale erau diferite.

Vor trebui să treacă patru ani după sfârșitul războiului pentru ca, abia în 1922, avangardele să izbucnescă pe scena publică braziliană, la São Paulo, prin «Săptămâna Artei Moderne», chiar dacă ecourile futurismului se făcuseră deja simțite, de exemplu la un Oswald de Andrade, care vizitase Europa încă din 1912, înainte de a-l întâlni în 1917 pe Mário de Andrade, cei doi urmând să devină figurile proeminente ale Modernismului. Influența, începând cu 1920, a revistei internaționale *Esprit Nouveau*, inspirată de Guillaume Apollinaire, a cărui lectură l-a marcat pe Mário de Andrade, și care a jucat un rol foarte important în iradierea dadaismului și mai târziu a suprarealismului, a fost decisivă pentru maturizarea principalelor idei ce aveau să se regăsească în manifestele moderniste braziliene.

Acea «Prefácio Interessantíssimo» din 1921 la *Pauliceia Desvairada* de Mário de Andrade a însemnat într-un anumit sens punctul de plecare al Modernismului, marcând ruptura cu parnasianismul și simbolismul. Totuși, poetul își lua chiar și acolo o anumită distanță față de futurismul cu care Oswald de Andrade voia, puțin cum grăbit, să-l asocieze: «Nu sunt futurist» - se inflamase Mário - , adăugând imediat, dar între paranteze: «(ca Marinetti)». Precizare importantă: este cunoscută evoluția Papei futurismului italian, care s-a raliat fascismului lui Mussolini. Iată primul clivaj al Modernismului brazilian

raportat la avangardele europene și, în același timp, prima polemică din interiorul mișcării embrionare de la São Paulo: Oswald de Andrade i-a răspuns imediat lui Mário, reluând eticheta cu care acesta îl gratificase: «Versurile din *Pauliceia Desvairada* aparțin celui mai surprinzător, mai afurisit și mai binecuvântat futurism». Ironia amuzată a lui Oswald este mai mult decât evidentă..

Această falsă polemică e, totuși semnificativă și plină de consecințe: moderniștii brazilieni refuză să se confunde cu avangardele europene, chiar dacă se inspiră din *pathos*-ul lor literar: începând cu 1922, ei vor fi mai curând vestitori și misionarii unui naționalism revendicând pentru Brazilia o identitate culturală hrănită de matricele civilizației indigene, sub semnul unui primitivism fondator.

Oswald de Andrade, care va fi purtătorul de cuvânt cel mai radical al acestei asumări a rădăcinilor originare ale Braziliei, va înclina mai degrabă spre dadaism, mai extremist în excesele sale decât futurismul, prin zvâcnirile violente pe care i le imprimase Tristan Tzara după *happening*-ul zurichez din 1916. După 1917, an în care are loc la São Paulo o expoziție a Anitei Malfatti, unde prezența dadaismului se combina cu influența expresionismului, încep să se înmulțească manifestările care pregătesc climatul cultural ce va conduce la Săptămâna Artei Moderne, când se vor întâlni finalmente toate resursele avangardiste, cu accente din ce în ce mai naționaliste, din punct de vedere ideologic, și având ca fundal celebrarea primului centenar al independenței Braziliei, dublat de căutarea unei alte independențe: aceea culturală. «Independența noastră nu a fost încă proclamată» - declara Oswald de Andrade în al său *Manifest Antropofag* din 1928, fără îndoială, expresia cea mai desăvârșită a indianismului primitivist ca fondator al modei de a fi brazilian, subliniată prin celebra formulă ontologică și lingvistică: «lupy or not lupy, that is the question».

Antecedentele «Săptămânii Artei Moderne» mai purtau, totuși, amprenta internaționalismului de la *Esprit Nouveau* prelungită prin aceea de la *Esprit Moderne*, și care urma să fie exprimată într-un congres mondial la Paris, prevăzut pentru 1922; acesta nu a mai avut loc: un diplomat brazilian, Graça Aranha, inițiat în cercurile de avangardă, se compromisese în capitala franceză. El este acela care, odată întors în Brazilia, a avut ideea Săptămânii Artei Moderne, botezată chiar cu numele congresului avortat. Lui i-a revenit, deci, privilegiul conferinței inaugurale a Săptămânii, intitulată «Emoția estetică în Arta Modernă», care a și dat tonul evenimentului. Ea conținea vibranta pledoarie pentru o artă braziliană cu deschidere universală: «O literatură națională aspirând la universal» - aceasta trebuia să fie, după opinia lui. Modernismul. Graça Aranha - numit de cercurile intelectuale cu porecla umoristică «Aranha sem Graça» (Păianjenul lipsit de Grație) - conchidea ritos: «Ceea ce facem noi astăzi nu este renașterea unei arte care nu mai există. E chiar emoționanta naștere a artei în Brazilia». În paralel, el nu uita să facă și aluzie la regionalism, derivat din naționalismul modernist, pentru el simplu «material literar» nu însă și scopul unei «literaturi naționale» dacă aceasta voia să aspire legitim la

universalitate.

Iată problema crucială, axa de referință în jurul căreia se plasează diferitele tendințe ale Modernismului brazilian: cum să conciliezi simultan regionalismul, naționalismul și universalismul? Chestiunea îl preocupase și pe Goethe, când teoretizase ceea ce el numea *Weltliteratur* prin formula devenită celebră: «particularul este universalul, iar universalul este particularul». Răspunsurile moderniştilor au mers și ele într-un sens identic, și cu accente diferite în funcție de clivajele ideologice și estetice ale multiplelor grupuri constituite în urma Săptămânii.

Grupurile amintite au polarizat în jurul principalelor figuri charismatice ale acestui moment plural, efervescent și divers deopotrivă prin compoziția, limbajul și leitmotivele sale.

Cel mai «coerent» grup, după afirmațiile lui Haroldo de Campos, era al lui Oswald de Andrade: descins din dadaismul lui Tzara și integrându-și mai târziu suprarealismul, el a înălțat «Pau Brasil», odată cu manifestul purtând același titlu, din 1924, la rangul de emblemă poetică națională și a fost creatorul «Antropofagiei» printr-un soi de inversare a mitului «bunului sălbatic» - cum a remarcat Roger Bastide - în acela al «sălbaticului rău», capabil să înghită toate elementele străine, fie ele sociologice, economice, filosofice, politice, culturale, într-un cuvânt, antropologice: antropologia devine ca însăși o antropologie generalizată.

Un alt grup, mai eclectic, se reunea în jurul lui Mário de Andrade, care, în textul său «Mișcarea Modernistă», a realizat o sinteză a acesteia exprimată în următorii termeni lapidari: «manifestându-se mai ales prin artă, dar contaminând cu violență moravurile sociale și politice, mișcarea modernistă a fost precursorul, pregătitorul și, din multe puncte de vedere, creatorul unei stări de spirit naționale». Câteva dintre cărțile lui Mário de Andrade, precum *A Escrava que não é Isaura* și *Flava care nu e Isaura*, deformare a titlului unui roman de Bernardo Guimarães din perioada romantică, ori *Macunaima*, cu anti-eroul ei apropiat de spiritul antropofag, se numără printre capodoperele Modernismului.

Un al treilea grup («Verde-Amarelo», prin aluzie la culorile drapelului brazilian) reunea nume ca acelea ale lui Cassiano Ricardo, Menotti del Picchia și Plínio Salgado, invocându-se ca sursă un «naționalism lupi», dar situându-se ideologic la adăpost de grupul lui Oswald de Andrade, ce se voia de stânga, instalat însă într-o poziție politică de dreapta. Grupul a publicat un manifest, *Nhengaçu Verde Amarelo*, în care «verde-amarelismo»-ul se solidariza cu mișcarea «Anta», după numele unui totem brazilian, fiind ostilă oricărei referințe europene, în special futurismului și dadaismului, și căpătând, sub paravanul indianismului, atitudini agresive sau chiar ascizante, prin integralismul lui Plínio Salgado.

Într-o atitudine opusă se plasa grupul *Festa* din Rio de Janeiro, unde puteau fi întâlniți Tasso da Silveira și Cecília Meireles, cu inspirație spiritualistă și universalistă, care echilibra într-un anuare fel naționalismul deseori exaltat al celorlalte grupuri.

Dar modernismul s-a caracterizat și asemenea - aceasta fiind, așa cum am văzut, una dintre trăsăturile sale - prin multiple

ramificații regionaliste cu nuanțe ce corespundeau tot atâtor sensibilități înrădăcinate în diferitele state ale Braziliei federale, a cărei unitate e construită din diversitate. Ea se manifesta, în diferențele și intersecțiile sale ideologice și estetice, fie la Minas Gerais, prin Carlos Drummond de Andrade, Guilhermino César și alții, în jurul unor publicații precum *Revista* din Belo Horizonte și *Verde* din Cataguases, fie în Rio Grande do Sul, cu Augusto Mayer și Raul Bopp, fie în fine, în Alagoas, prin Jorge de Lima, în Paraíba prin José Américo de Almeida, ori în Rio Grande do Norte, prin Luís da Câmara Cascudo. Dar abia la inițiativa lui Gilberto Freyre, în cadrul Centrului Regionalist din Recife și cu ocazia Primului Congres Brazilian al Regionalismului din 1926, și-a câștigat acest versant al Modernismului un răsunet considerabil, prin revendicarea priorității «valorilor regionale»,

mai ales ale nord-estului, ca expresie a unei brazilianități de sorginte inter-regională, dar care nu se confundă nici cu provincialismul, nici cu localismul, și încă mai puțin cu separatismul. Aici trebuie căutate rădăcinile înfloririi romanului nordestin, care va urma Primului Modernism, începând cu anii '30, după revoluția lui Getúlio Vargas.

Un numitor comun caracterizează toate manifestele și luările de poziție ale grupurilor moderniste: afirmarea dreptului la o expresie specifică și ireductibilă braziliană a limbii portugheze, în conflict cu portugheza arhaică și cu norma ei rigidă, codificată gramatical: «O limbă fără arhaisme, fără crudiție. Naturală și neologică. Prin contribuția milionară a tuturor greșelilor. Așa cum vorbim. Așa cum suntem» - iată un fel de rezumat al revendicării fundamentale a moderniştilor, reluată diferit de unii sau de alții, dar căreia Oswald de Andrade a știut să-i dea această formulare frapantă într-unul din cele mai expresive paragrafe ale magnificului și poeticului său *Manifesto da Poesia Pau Brasil*. Urmând cuvântul de ordine al lui Oswald de Andrade, Mário de Andrade va merge până acolo încât să proiecteze o *Gramatiquinha da Fala Brasileira* (Mică gramatică a vorbirii braziliene). «Fala» și nu «língua», cum remarcă pe bună dreptate Leodegário de Azevedo Filho, subliniind că Mário de Andrade era perfect conștient de distincția dintre limbă (în sens saussurian) și vorbire, ca și de existența unei diversități a

normelor în Portugalia față de Brazilia. El vrea, așa cum a și încercat în Macunaima, să cupleze «braziliana vorbită cu portugheza scrisă». E vorba, cum bine se vede, de proiectul de creare a unei limbi literare, mai mult, a unei limbi poetice, așa cum o schișase Mário de Andrade în «Prefácio Interessantíssimo» la *Paulicéia Desvairada*: «Înțelegeți lesne că dacă într-o poezie gramatica e uneori disprețuită, această prefață nu suportă insulte grave... Pronume? Eu scriu în braziliană».

Scriitura braziliană este alcătuită, de altfel, din încrucișarea elementelor lingvistice împrumutate din diverse limbi, de la limba indigenilor până la limba imigranților, precum italiana, franceza sau germana. Această limbă poetică se opune explicit aceleia a retoricii, răspândită prin învățătura iezuiților. Nici Părintele Antonio Vieira, consacrat de Pessoa, în *Mensagem*, drept «împărat al limbii portugheze», nu e cruțat: «Vieira își lăasă arginții în Portugalia și ne aduse-n schimb moneda calpă» - se poate citi în *Manifestul Antropofag*. Alături de limba literaturilor tradiționale, vizată este și aceea a medicilor, a academicienilor, a juriștilor, a politicienilor: «Nu mai lipsește decât o invenție: mașina de fabricat versuri. Deși, poemul pamasian există deja», ironizează Oswald de Andrade printr-o săgeată veninoasă.

Să remarcăm, totuși, că unii modernişti, chiar dacă voiau «să potrivească orologiul Imperiului literaturii naționale», își propuneau în același timp să împace revoluția cu tradiția, adică să facă să coabiteze, cum scria Oswald de Andrade, «tot ce e mai bun în tradiția noastră lirică» cu «tot ce e mai bun în demonstrația noastră modernă», servindu-se de «contraponderea originalității native pentru a imobiliza adeziunea academică» (*Manifesto da Poesia Pau Brasil*).

Prin diversele sale clivaje estetice, literare, ideologice și chiar politice, modernismul brazilian este, așadar, mai presus de orice, «o căutare conștientă și sistematică a brazilianității», cum avea să rezume Pierre Rivas. Această căutare implică rupturi succesive, la mai multe nivele, fie cu trecutul colonial («înainte ca portughezii să fi descoperit Brazilia, Brazilia descoperise oricum fericirea»), fie cu cosmopolitismul de import («Să distingem: Poezie de Import Și Poezie Pau Brasil, de export»). Aceasta chiar dacă e vorba de avangarde, precum futurismul, văzut mai curând ca un «pascism», față de care Modernismul este asumat într-o afirmație de identitate apodictică, exprimată de revista *Klaxon* într-o formulă stridentă prin redundanță: «*Klaxon* nu este futuristă. *Klaxon* este klaxistă». Indianismul și primitivismul devin, astfel, un soi de început fără sfârșit al istoriei, care devansează toate avangardele, chiar și pe cele mai radicale, fie ele ideologice sau estetice. Să-l ascultăm, în încheiere, pe Oswald de Andrade, cu al său *Manifesto Antropofago*:

«Noi aveam de pe atunci comunismul. Aveam oricum suprarealismul, limba de aur».

*Catini, catini,
Imará, Notia,
Notia, Imará
Ipeju.*

Într-un cuvânt: «Tupy or not tupy, that is the question»

Traducere și prezentare
de Alina Iedeanu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE VĂZUTĂ DE ION CUCU

1). Un mare interpret al poeziei scriitorului nepereche: Petru Creția.

2). George Bacovia ascultând materia plângând.

3). Seraficul Adrian Popescu îl avertizează pe telecastul Octavian Paler că renunță definitiv la poezie. E deja alertă printre prozatori. Nu și printre pro-contriști.

4). În timp ce Dan Hăulică e pe punctul să așipească. Augustin Buzura și Emil Hurezeanu par vigilența întruchipată.

5). Trei autorități ale literaturii române (Al. Phillippide, Zaharia Stancu și Laurențiu Fulga) asistă la premiera unui coleg.

